

Vilniaus universitetas

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

ŠIUOLAIKINĖS POLITIKOS STUDIJŲ MAGISTRO PROGRAMA

NOJUS BUDAVIČIUS

II kurso studentas

**EMOCINĖS POLIARIZACIJOS RAIŠKA LIETUVOS
RESPUBLIKOS SEIMO STENOGRAMOSE 2008 – 2024 METAIS:
SENTIMENTŲ ANALIZĖ TAIKANT NATŪRALIOSIOS KALBOS
APDOROJIMO METODUS**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė: dr. Inga Vinogradnaitė

Vilnius, 2026

PADĖKA

Dėkoju savo darbo vadovei dr. Ingai Vinogradnaitei už vertingas pastabas ir pagalbą ieškant aiškos šio darbo krypties. Taip pat dėkoju dr. Lukui Pukeliui už konsultacijas tyrimo klausimais ir pagalbą sprendžiant su tyrimo įgyvendinimu susijusius klausimus. Galiausiai dėkoju kurso draugams ir artimiesiems, kurie skyrė savo laiką ir prisidėjo prie šio darbo rankiniu būdu koduodami tekstų sentimentus.

Nojus Budavičius

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas ***Emocinės poliarizacijos raiška Lietuvos Respublikos Seimo stenogramose 2008 – 2024 metais: sentimentų analizė taikant natūraliosios kalbos apdorojimo metodus*** yra:

1. Atliktas mano pačio ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute / Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Nojus Budavičius

(Vardas, Pavardė)

.....

(parašas)

Magistro darbo vadovės išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....
(data)

.....
(v., pavardė)

.....
(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
(data)

.....
(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Magistro darbo recenzentas/ė:

.....
(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....
Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Budavičius N. Emocinės poliarizacijos raiška Lietuvos Respublikos Seimo stenogramose 2008 – 2024 metais: sentimentų analizė taikant natūraliosios kalbos apdorojimo metodus. Šiuolaikinės politikos studijų specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovė Dr. I. Vinogradnaitė. – V., 2026. – 54 p.

Reikšminiai žodžiai: emocinė poliarizacija, parlamentinis diskursas, sentimentų analizė, parlamentinė kalba, Seimo stenogramos.

Šiame magistro darbe analizuojama emocinės poliarizacijos raiška Lietuvos Respublikos Seimo narių kalboje 2008 – 2024 m. Tyrime emocinė poliarizacija suprantama kaip kalbėjimo tono skirtumas tarp savosios ir priešingos politinės stovyklos atstovų. Remiantis Seimo posėdžių stenogramomis, darbe vertinama, ar Seimo nariai apie priešingos politinės stovyklos narius kalba negatyviau negu apie savosios stovyklos atstovus, taip pat tikrinami alternatyvūs parlamentinio negatyvumo paaiškinimai: pozicijos ir opozicijos skirtis, individualus parlamentinio kalbėjimo aktyvumas ir abipusis tarpasmeninis negatyvumas.

Tyrimui surinktos ir kompiuterinei analizei parengtos 2008 – 2024 m. Seimo stenogramos. Seimo narių paminėjimų sentimentui nustatyti sudaryta rankiniu būdu anotauta mokymo aibė ir pritaikytas dviejų pakopų automatizuoto klasifikavimo modelis, pirmiausia atskiriantis procedūrinius ir neprocedūrinius paminėjimus, o vėliau neprocedūriniams paminėjimams priskiriantis sentimentų įvertį 0–5 skalėje. Tyrimo rezultatai rodo, kad viso analizuojamo laikotarpio lygmeniu emocinei poliarizacijai būdingas nuoseklus savosios ir priešingos politinės stovyklos vertinimo skirtumas nebuvo nustatytas. Seimo stenogramose fiksuojamas negatyvumas labiau siejasi su opoziciniu vaidmeniu, individualiu kalbėjimo aktyvumu ir abipusiu Seimo narių tarpusavio negatyvumu.

TURINYS

ĮVADAS	7
1. TEORINIS PAGRINDAS	16
1.1. Emocinės poliarizacijos samprata ir matavimas parlamentinėje kalboje.....	16
1.2. Valdžios ir opozicijos skirtis kaip parlamentinės kalbos tono veiksnys	19
1.3. Parlamentinis aktyvumas ir negatyvaus tono raiška	21
1.4. Abipusis negatyvumas kaip parlamentinės sąveikos mechanizmas	22
2. TYRIMO DUOMENYS IR METODAI	24
2.1. Tyrimo duomenų šaltinis, surinkimas ir parengimas analizei.....	24
2.2. Mokymo aibės sudarymas ir klasifikavimo schema	25
3. REZULTATAI.....	28
3.1. Savosios ir priešingos politinės stovyklos vertinimo skirtumai.....	28
3.2. Pozicijos ir opozicijos kalbos tono skirtumai	30
3.3. Parlamentinio aktyvumo, kalbos tono ir emocinės poliarizacijos sąsajos	34
3.4. Tarpusavio kalbėjimo tono ryšys tarp Seimo narių.....	37
4. DISKUSIJA.....	39
IŠVADOS	46
LITERATŪROS SĄRAŠAS	48
DIRBTINIO INTELEKTO NAUDOJIMO DEKLARACIJA.....	53
PRIEDAI	56
Summary	58

IVADAS

Darbo aktualumas. Parlamentinė kalba yra svarbi politinio elito komunikacijos forma¹. Seimo posėdžiuose vykstantys svarstymai atspindi formalią teisėkūros darbotvarkę ir yra vieša erdvė, kurioje parlamentarai gali pristatyti savo pozicijas, atstovauti rinkėjų interesams bei pabrėžti partijai ar platesnei politinei sistemai svarbias temas.² Šiuo požiūriu parlamentarai atlieka ir informacinį vaidmenį, nes jų komunikacija padeda visuomenei suprasti, kokie klausimai svarstomi parlamente, kokias pozicijas užima skirtingi politiniai veikėjai ir kokias pozicijas jie viešai komunikuoja.³ Tai svarbu demokratinei atskaitomybei, kadangi piliečių galimybė vertinti savo atstovų darbą priklauso nuo to, kiek aiškiai jiems prieinama informacija apie parlamentinę darbotvarkę ir joje išryškėjančius partijų teminius prioritetus.⁴ Dalyvavimas teisėkūros debatuose yra viena matomiausių parlamento narių veiklų.⁵ Tačiau parlamentinės kalbos neturėtų būti suprantamos tik kaip bandymas įtikinti kitus parlamento narius ar tiesiogiai paveikti teisėkūros rezultatą. Jos taip pat veikia kaip pozicijos demonstravimo ir politinės komunikacijos priemonė, leidžianti parlamentarams paaikškinti savo balsavimus bei politines pozicijas, komunikuoti rinkėjams ir žiniasklaidai, stiprinti asmeninę politinę reputaciją ar išreikšti santykį su partijos linija.⁶ Taigi parlamentinė kalba yra institucinė teisėkūros proceso dalis ir kartu viešas strateginis politinio elito komunikacijos instrumentas.

Emocinė poliarizacija apibrėžiama kaip reiškinys, kai individai savo politinės grupės ar partijos šalininkus vertina palankiau, o politinius oponentus – neigiamiau.⁷ Ši sąvoka remiasi socialinės tapatybės teorija, pagal kurią priklausymas grupei formuoja skirtį tarp „savų“ ir „svetimų“, o savos grupės vertinimas grindžiamas palankiu jos palyginimu su išorinėmis grupėmis.⁸ Politinio elito

¹ Lena Maria Huber, Anita Bodlos, Elisabeth Graf ir Thomas M. Meyer, „Disseminating Legislative Debates: How Legislators Communicate the Parliamentary Agenda,“ *Party Politics* 28, nr. 2 (2022): 365, doi:10.1177/1354068820982555.

² Ibid.

³ Ibid.

⁴ Ibid., 365–366.

⁵ Sven-Oliver Proksch ir Jonathan B. Slapin, „Institutional Foundations of Legislative Speech,“ *American Journal of Political Science* 56, nr. 3 (2012): 520, doi:10.1111/j.1540-5907.2011.00565.x.

⁶ Ibid., 521–523.

⁷ Shanto Iyengar ir Sean J. Westwood, „Fear and Loathing across Party Lines: New Evidence on Group Polarization,“ *American Journal of Political Science* 59, nr. 3 (2015): 690–707, <https://doi.org/10.1111/ajps.12152>; James N. Druckman ir Matthew S. Levendusky, „What Do We Measure When We Measure Affective Polarization?,“ *Public Opinion Quarterly* 83, nr. 1 (2019): 114–122, <https://doi.org/10.1093/poq/nfz003>.

⁸ Henri Tajfel ir John C. Turner, „An Integrative Theory of Intergroup Conflict,“ kn. *The Social Psychology of Intergroup Relations*, sud. William G. Austin ir Stephen Worchel (Monterey, CA: Brooks/Cole, 1979), 33–47.

lygmeniu emocinė poliarizacija gali būti suprantama kaip situacija, kai politiniai oponentai vertinami ne vien kaip konkurentai dėl valdžios, o kaip nelegitimūs ar grėsmingi politinės bendruomenės „kiti“.⁹

Emocinė poliarizacija vis dažniau suprantama kaip demokratiniam procesui reikšmingas reiškinys, kuris peržengia stiprių partinių simpatijų ir antipatijų raišką. Piliečių ir rinkėjų lygmens tyrimai rodo, kad emocinė poliarizacija gali būti susijusi su selektyviu demokratinė normų palaikymu¹⁰ bei didesne demokratinio nuosmukio rizika.¹¹ Cox, Cubillos ir Le Foulon 2022 m. Čilėje atliktas eksperimentas parodė, kad net silpnas „mes prieš juos“ mąstymo paskatinimas gali mažinti paramą demokratijai. Respondentams įvardijus, kas jiems nepatinka priešingos politinės stovyklos rinkėjuose, sustiprėjęs priešiškas kitai grupei susilpnino jų paramą demokratijai kaip „geriausiai valdymo sistemai“.¹² Kingzette ir bendra autoriai rodo, kad emocinė poliarizacija gali skatinti selektyvų demokratinė normų palaikymą. Konstituciniai apribojimai ir valdžios kontrolės mechanizmai labiau remiami tada, kai riboja politinius oponentus, bet silpniau tada, kai varžo savą politinę stovyklą. Tokiu atveju demokratinės normos pradedamos vertinti pagal tai, ar jos konkrečiu momentu padeda, ar trukdo savai pusei.¹³

Sánchez-Ferrer ir Torcal (2024) tyrimas atskleidžia, kad emocinė poliarizacija pasireiškia parlamentinio elito lygmeniu. Remdamiesi Ispanijos nacionalinio ir regioninių parlamentų narių apklausa, autoriai parodo, kad politiniai elitai pasižymi aukštu socialiniu atstumu nuo ideologiškai tolimų partijų rinkėjų. Regioniniuose parlamentuose šis socialinis atstumas siejamas su mažesniu polinkiu siekti konsensuso, todėl emocinė poliarizacija gali būti suprantama kaip potenciali demokratinio kompromiso ir parlamentinio bendradarbiavimo rizika.¹⁴ Lucas ir Sheffer tyrimas papildė elitų emocine poliarizacijos literatūrą parodydamas, kad politinio elito priešiškas nėra vien pareigų užėmimo pasekmė — jis ypač susijęs su ideologiniu ekstremumu, stipria partine tapatybe ir aukštesnės politinės karjeros ambicijomis. Tai svarbu demokratijos kokybei, nes emociškai

⁹ Manon Westphal, „Affective Polarization and Political Theory“, kn. *Handbook of Affective Polarization*, sud. Mariano Torcal ir Eelco Harteveld (Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2025), 35–50, <https://doi.org/10.4337/9781035310609.00008>

¹⁰ Jon Kingzette, James N. Druckman, Samara Klar, Yanna Krupnikov, Matthew Levendusky ir John Barry Ryan, „How Affective Polarization Undermines Support for Democratic Norms“, *Public Opinion Quarterly* 85, nr. 2 (2021): 663–664, 674.

¹¹ Loreto Cox, Pedro Cubillos ir Carmen Le Foulon, „Affective Polarization and Democratic Erosion: Evidence from a Context of Weak Partisanship“, *Political Science Research and Methods* (2025): 1.

¹² Ibid., 1, 5.

¹³ Kingzette et al., „How Affective Polarization Undermines“, 663–664, 674.

¹⁴ Leonardo Sánchez-Ferrer and Mariano Torcal, „Affective Polarization and Consensus Building Among Parliamentary Elites“, *American Behavioral Scientist*, first published online September 25, 2024, <https://doi.org/10.1177/00027642241285147>

poliarizuoti politikai gali sunkiau bendradarbiauti su oponentais, o jų siunčiami emociniai signalai gali stiprinti rinkėjų priešišumą kitoms politinėms stovykloms.¹⁵

Parlamentarų emocinė poliarizacija tampa institucine problema tada, kai emocinis atsiribojimas nuo politinių oponentų persikelia į teisėkūros procesą. Tokiu atveju ji gali silpninti parlamento gebėjimą derėtis, siekti kompromiso ir priimti sprendimus. Ši rizika siejasi su teisėkūros akligatvio samprata (angl. *legislative gridlock*), kuri apibrėžiama kaip politinės sistemos negebėjimas priimti politikos pokyčių nepaisant elito ar visuomenės poreikio.¹⁶ Parlamentinėse sistemose toks strigimas gali reikšti platesnį politinės sistemos veiksmingumo sutrikimą: užsitęsusias derybas, mažesnę reformų produktyvumą, silpnesnę atsaką į krizes ir sunkesnę vyriausybių darbotvarkės įgyvendinimą.¹⁷ Todėl Seimo stenogramų analizėje svarbu vertinti ne vien bendrą negatyvumo lygį, bet ir tai, ar jis sistemiškai nukreipiamas į politinius oponentus. Parlamentinės kalbos tyrimai rodo, kad neigiami sentimentai oponuojančių partijų atstovų atžvilgiu gali sunkinti tarppartinį bendradarbiavimą ir turėti neigiamų pasekmių vyriausybių formavimui bei politikos priėmimui.¹⁸ Dėl to kryptingas priešiškas politiniams oponentams gali būti laikomas emocinės poliarizacijos raiška, silpninanti parlamentinio kompromiso ir sprendimų priėmimo sąlygas.

Darbo naujumas, reikšmė ir problema. Nors emocinė poliarizacija aptariama kaip demokratijai, piliečiams ir visuomenei reikšmingas reiškiny, jos analizė parlamentinės kalbos pagrindu išlieka palyginti mažai išplėtotą tiek Lietuvos, tiek užsienio mokslinėje literatūroje. Užsienio tyrimuose emocinė poliarizacija dažniausiai tirta piliečių arba partijų šalininkų lygmeniu, remiantis individualaus lygmens apklausų duomenimis. Šioje literatūroje taikyti keli pagrindiniai matavimo būdai: partijų simpatijų arba palankumo-nepalankumo (angl. *like-dislike*) skalėmis, naudotos emociškai poliarizacijai daugiapartinėse sistemose matuoti¹⁹, jausmų termometrai, kuriais vertinamas respondentų palankumas ar nepalankumas politinėms grupėms²⁰, ir socialinio atstumo rodikliai, pavyzdžiui, požiūris į tarppartinę santuoką ar partijų šalininkų stereotipai.²¹

¹⁵ Jack Lucas and Lior Sheffer, "What Explains Elite Affective Polarization? Evidence from Canadian Politicians," *Political Psychology* 46, no. 1 (2025): 71–84, <https://doi.org/10.1111/pops.12974>.

¹⁶ Hanna Bäck ir Royce Carroll, „Polarization and Gridlock in Parliamentary Regimes," *Legislative Scholar* 3, nr. 1 (2018): 2.

¹⁷ Ibid., 2–3.

¹⁸ Maiken Røed, Hanna Bäck ir Royce Carroll, „Who Polarizes Parliament? Partisan Hostility in Norwegian Legislative Debates," *Party Politics* 31, nr. 1 (2025): 137, 145, doi:10.1177/13540688231215003.

¹⁹ Andres Reiljan, „‘Fear and Loathing across Party Lines’ (Also) in Europe: Affective Polarisation in European Party Systems," *European Journal of Political Research* 59, Nr. 2 (2020): 376–396; Markus Wagner, „Affective Polarization in Multiparty Systems," *Electoral Studies* 69 (2021): 102199.

²⁰ Druckman ir Levendusky, „What Do We Measure," 114–122.

²¹ Shanto Iyengar, Gaurav Sood ir Yphtach Lelkes, „Affect, Not Ideology: A Social Identity Perspective on Polarization," *Public Opinion Quarterly* 76, Nr. 3 (2012): 405–431.

Literatūroje galima išskirti kelias metodologiškai artimas parlamentinių kalbų tyrimų kryptis. Vienoje jų parlamentinių debatų tekstai analizuojami kaip duomenys automatizuotai sentimentų, nuomonių arba politinių pozicijų raiškai tirti.²² Kituose darbuose dėmesys skiriamas parlamentinės kalbos sentimentui, negatyvumui ir valdžios bei opozicijos kalbos tono skirtumams.²³ Dar viena tyrimų kryptis parlamentines kalbas pasitelkia politinėms pozicijoms rekonstruoti arba parlamentarų kalbėjimo aktyvumui ir strateginei komunikacijai aiškinti.²⁴ Taip pat esama darbų, kuriuose analizuojamas priešiškas parlamentiniuose debatuose ir instituciniai ar partiniai jo raiškos skirtumai²⁵, taip pat partinis priešiškas parlamento narių kalbose, šį reiškinį siejant su afektinės poliarizacijos problematika.²⁶ Vis dėlto dauguma šių darbų emocinės poliarizacijos neoperacionalizuoja kaip sentimentų, reiškiamų savosios ir priešingos politinės grupės atžvilgiu, palyginimo.

Literatūroje pavyko rasti vieną šiam darbui ypač artimą tyrimą, kuriame automatizuoti teksto analizės metodai taikomi būtent emocinės poliarizacijos raiškai parlamentinėje kalboje nustatyti. Evkoski ir bendraautorai emocinę poliarizaciją matuoja lygindami sentimentą, reiškiamą savosios ir priešingos politinės grupės parlamentarų atžvilgiu, todėl jų darbas šiame tyrime laikomas pagrindiniu metodologiniu orientyru.²⁷

Lietuvos kontekste vis dar trūksta sistemingo tyrimo, kuris leistų įvertinti, kaip ji reiškiasi parlamentinėje kalboje. Tokių tyrimų trūkumo priežastys yra įvairialypės. Visų pirma Lietuvos parlamentinės kalbos tyrimų laukas formavosi palyginti vėlai lyginant su kitomis šalimis. Parlamento veikla Lietuvoje ilgą laiką nebuvo nuosekliai ir sistemiškai tiriama nei šiuolaikinės parlamento veiklos tyrimų požiūriu, nei istoriniu požiūriu, o po 1990 m. daugiausia dėmesio paprastai buvo

²² Gavin Abercrombie ir Riza Batista-Navarro, „Sentiment and Position-Taking Analysis of Parliamentary Debates: A Systematic Literature Review“, *Journal of Computational Social Science* 3, Nr. 1 (2020): 245–270, doi:10.1007/s42001-019-00060-w.

²³ Elena Rudkowsky, Martin Haselmayer, Matthias Wastian, Marcelo Jenny, Stefan Emrich ir Michael Sedlmair, „More than Bags of Words: Sentiment Analysis with Word Embeddings“, *Communication Methods & Measures* 12, Nr. 2–3 (2018): 140–157, doi:10.1080/19312458.2018.1455817; Akitaka Matsuo ir Kentaro Fukumoto, „Legislators’ Sentiment Analysis Supervised by Legislators“, *Political Science Research and Methods*, paskelbta internete 2025 m. rugsėjo 5 d., doi:10.1017/psrm.2025.10048.

²⁴ Sven-Oliver Proksch ir Jonathan B. Slapin, „Position Taking in European Parliament Speeches“, *British Journal of Political Science* 40, Nr. 3 (2010): 587–611, doi:10.1017/S0007123409990299; Benjamin E. Lauderdale ir Alexander Herzog, „Measuring Political Positions from Legislative Speech“, *Political Analysis* 24, Nr. 3 (2016): 374–394, doi:10.1093/pan/mpw017; Sven-Oliver Proksch ir Jonathan B. Slapin, „Institutional Foundations of Legislative Speech“, *American Journal of Political Science* 56, Nr. 3 (2012): 520–537, doi:10.1111/j.1540-5907.2011.00565.x.

²⁵ Kuniaki Nemoto ir Pedro Franco de Campos Pinto, „Civility and Hostility in Parliamentary Politics“ (pranešimas, skaitytas Asian Political Methodology Meeting, Kiotas, 2019 m. sausio 5 d.).

²⁶ Røed, Bäck ir Carroll, „Who Polarizes Parliament?“, 137–147.

²⁷ Bojan Evkoski et al., „Affective Polarization across European Parliaments“, arXiv preprint arXiv:2508.18916 (2025), doi:10.48550/arXiv.2508.18916.

skiriama parlamento rinkimų rezultatų analizei.²⁸ Ankstesni darbai, kurie fokusavosi į parlamentinę kalbą, daugiausia koncentravosi į retorinius, stilistinius, leksinius, diskursinius ar autorystės klausimus, o ne į emocinės poliarizacijos analizavimą kaip tyrimo objektą.

Antra, Lietuvos kontekste emocinės poliarizacijos tyrimai dar tik formuojasi. Tai konstatuojama ir VU TSPMI vykdomo Ainės Ramonaitės vadovaujamo projekto „Parama demokratinėms institucijoms ir visuomenės poliarizacija: tarpusavio sąveikų analizė“ apraše, kuriame pažymima, kad Lietuvoje iki šiol nebuvo tyrimų, tiesiogiai analizavusių emocinę poliarizaciją.²⁹ Ankstesni Lietuvos politikos mokslų darbai nagrinėjo poliarizacijai artimas temas — politines skirtis, partinę sistemą, rinkėjų tapatybes, politinį susvetimėjimą, posovietinės takoskyras³⁰, politinę komunikaciją socialinėse medijose³¹ ir lietuvių kalbos sentimentų analizę.³² Vis dėlto šie tyrimai tiesiogiai neanalizavo emocinės poliarizacijos kaip neigiamo emocinio santykio su politiniais oponentais raiškos parlamentiniame diskurse.

Trečia, ankstesni kompiuterinės Lietuvos parlamentinio diskurso analizės darbai rodo, kad automatizuotą Seimo stenogramų analizę apsunkina lietuvių kalbos morfologinis sudėtingumas, laisvesnė žodžių tvarka, didesnis klasifikuojamų politinių grupių skaičius ir frakcinės priklausomybės nestabilumas.³³ Pavyzdžiui, Mandravickaitė ir Krilavičius, analizuodami Lietuvos parlamento kalbų korpusą, atkreipia dėmesį į vieną svarbią metodologinę problemą – lietuvių kalbos morfologinį sudėtingumą. Kadangi lietuvių kalboje vienai pagrindinei žodžio formai gali tekti daug skirtingų formų, automatizuotoje analizėje kyla rizika arba dirbtinai išskaidyti tos pačios reikšmės žodžius į atskirus vienetus, arba, keičiant juos į pagrindines formas, netiksliai jas sujungti.³⁴ Kapočiūtė-Dzikienė, Damaševičius ir Woźniak pažymi, kad dalis naudingų sentimentų analizės išteklių,

²⁸ Andrius Šuminas, „Parlamentarizmo mokslinių tyrimų dešimtmetis: 2004–2013 m. „Parlamento studijų“ ir pasaulinių tendencijų apžvalga“, *Parlamento studijos* 16 (2014): 5.

²⁹ Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, „Parama demokratinėms institucijoms ir visuomenės poliarizacija: tarpusavio sąveikų analizė“, žiūrėta 2026 m. gegužės 10 d., <https://www.tspmi.vu.lt/tyrimas/parama-demokratinems-institucijoms-ir-visuomenes-poliarizacija-tarpusavio-saveiku-analize/>.

³⁰ Ainė Ramonaitė, *Posovietinės Lietuvos politinė anatomija* (Vilnius: Versus aureus, 2007); Ainė Ramonaitė, „Partinė tapatybė Lietuvoje: šeimos socializacijos, politinių skirčių ar įpročio padarinys?“, *Politologija* 73, no. 1 (2014): 3–35, <https://doi.org/10.15388/Polit.2014.1.2995>.

³¹ Justina Januškevičiūtė, „Lietuvos politinių partijų ir nepriklausomų politinių pilietinių judėjimų sekėjų „Facebooke“ polinkis į politinę poliarizaciją ir informacinio šulinio formavimąsi“, *Parlamento studijos*, no. 31 (2021): 85–98, <https://doi.org/10.51740/ps.vi31.777>; Justina Januškevičiūtė, „Informacinių šulinių ir filtro burbulų socialinėse medijose keliamos grėsmės politinių naujienų gavimo procesui“, *Information & Media* 94 (2022): 39–52, <https://doi.org/10.15388/Im.2022.94.64>.

³² Jurgita Kapočiūtė-Dzikienė and Algis Krupavičius, „Predicting Party Group from the Lithuanian Parliamentary Speeches“, *Information Technology and Control* 43, no. 3 (2014): 321–332, <https://doi.org/10.5755/j01.itc.43.3.5871>

³³ Ibid.

³⁴ Justina Mandravickaitė and Tomas Krilavičius, „Stylometric Analysis of Parliamentary Speeches: Gender Dimension“, in *Proceedings of the 6th Workshop on Balto-Slavic Natural Language Processing* (Valencia, Spain: Association for Computational Linguistics, 2017), 103–4

pavyzdžiui, „SentiWordNet“, lietuvių kalbai nėra prieinami, o esami morfologiniai įrankiai negali patikimai atpažinti visų morfologinių formų, todėl sentimentų analizėje perspektyviausia išeitimi tampa mašininio mokymosi metodai. Dėl lietuvių kalbos specifikos sunku tikėtis didesnio nei 80 proc. tikslumo, o didesnių duomenų rinkinių taikymą papildomai riboja anotuotų kalbinių išteklių trūkumas³⁵. Kapočiūtė-Dzikienė ir Salimbajevs pabrėžia, kad lietuvių kalbos analizę šioje srityje apsunkina kalbinių išteklių trūkumas, standartinių lyginamųjų rinkinių neprieinamumas, duomenų triukšmingumas ir pačios kalbos sudėtingumas, susijęs su didele žodyno apimtimi, žodžių daryba, morfologija bei laisvesne žodžių tvarka sakinyje.³⁶ Visi šie veiksniai sentimentų analizės uždavinį lietuvių kalbai daro sudėtingesnį, o tikėtinas tikslumas išlieka mažesnis negu panašiuose anglų kalbos eksperimentuose³⁷.

Šio darbo problema kyla iš to, kad parlamentinis konfliktas demokratijoje yra būtinas, tačiau tam tikromis sąlygomis jis gali pradėti trukdyti pačiam parlamento darbui. Seimas veikia per nesutarimą ir kritiką, todėl neigiamas oponentų vertinimas savaime nėra problema. Problema atsiranda tada, kai kritika virsta kryptingu emociniu priešišku, o politiniai oponentai pradedami suvokti kaip nepriimtina priešinga politinė jėga. Tokiu atveju silpnėja kompromiso, pasitikėjimo ir tarppartinio bendradarbiavimo galimybės, o sprendimų priėmimas gali strigti. Tai svarbu todėl, kad „teisėkūros akligatvis“ reiškia ne tik lėtesnį parlamento darbą, bet ir platesnes pasekmes demokratijos kokybei. Tampa sunkiau priimti reformas, reaguoti į krizes, užtikrinti vyriausybės darbotvarkės įgyvendinimą ir priimti valstybei svarbius sprendimus. Lietuvos Seimo atveju nėra aišku, ar stenogramose fiksuojamas negatyvumas yra tik opozicinės kritikos ir politinės konkurencijos dalis, ar jis įgyja emocinei poliarizacijai būdingą formą – nuoseklų negatyvesnį priešingos politinės stovyklos vertinimą. Todėl šiame darbe analizuojama, ar 2008–2024 m. Seimo stenogramose fiksuojamas negatyvus kalbėjimas apie kitus Seimo narius įgyja emocinei poliarizacijai būdingą formą, tai yra ar apie priešingos politinės stovyklos atstovus kalbama negatyviau negu apie savosios stovyklos narius, kaip šis santykis kinta skirtingose Seimo kadencijose ir ar negatyvų kalbėjimo toną taip pat padeda paaikškinti pozicijos ir opozicijos skirtis, individualus parlamentinio kalbėjimo aktyvumas bei abipusis tarpasmeninis negatyvumas.

³⁵ Kapočiūtė-Dzikienė, Damaševičius, and Woźniak, “Sentiment Analysis of Lithuanian Texts,” 10–11.

³⁶ Jurgita Kapočiūtė-Dzikienė ir Askars Salimbajevs, „Comparison of Deep Learning Approaches for Lithuanian Sentiment Analysis,“ *Baltic Journal of Modern Computing* 10, nr. 3 (2022): 286, doi:10.22364/bjmc.2022.10.3.02.

³⁷ Ibid.

Tyrimo objektas – emocinės poliarizacijos raiška Lietuvos Respublikos Seimo narių kalboje, konkrečiai vertinamojo tono skirtumas tarp kalbos, nukreiptos į savosios politinės stovyklos ir priešingos politinės stovyklos atstovus Seimo stenogramose 2008–2024 m.

Tyrimo tikslas – nustatyti, ar 2008–2024 m. Lietuvos Respublikos Seimo stenogramose fiksuojamas negatyvus parlamentarų kalbėjimas apie kitus Seimo narius įgyja emocinei poliarizacijai būdingą formą, ar veikiau gali būti paaiškinamas kitais parlamentinio negatyvumo šaltiniais – pozicijos ir opozicijos skirtimi, individualiu kalbėjimo aktyvumu ir tarpasmeniniu Seimo narių negatyvumu.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti emocinės poliarizacijos, parlamentinio negatyvumo ir parlamentinio diskurso literatūrą, išskiriant skirtį tarp bendro negatyvaus kalbėjimo ir emocinei poliarizacijai būdingo savosios bei priešingos politinės stovyklos vertinimo skirtumo.

2. Surinkti, struktūruoti ir kompiuterinei analizei parengti 2008–2024 m. Lietuvos Respublikos Seimo stenogramų tekstyną, identifikuojant Seimo narių paminėjimus ir susiejant juos su kalbančiųjų bei minimų asmenų frakcine priklausomybe ir pozicijos arba opozicijos statusu.

3. Sudaryti rankiniu būdu anotuatą Seimo narių paminėjimų mokymo aibę ir sukurti bei įvertinti automatizuotą klasifikavimo modelį, leidžiantį atskirti procedūrinius paminėjimus ir nustatyti neprocedūrinių paminėjimų sentimentą.

4. Įvertinti, ar Seimo narių kalbėjimas apie kitus parlamentarus atitinka emocinės poliarizacijos logiką, lyginant kalbos toną savosios ir priešingos politinės stovyklos atstovų atžvilgiu.

5. Patikrinti alternatyvius parlamentinio negatyvumo paaiškinimus, įvertinant pozicijos ir opozicijos skirties, individualaus kalbėjimo aktyvumo ir tarpasmeninio Seimo narių negatyvumo sąsajas su kalbos tonu.

Iškeltos hipotezės:

H1: Seimo nariai apie priešingos politinės stovyklos narius kalba negatyviau negu apie savo stovyklos narius.

H2: Opozicijos kalba apie kitus Seimo narius yra negatyvesnė nei pozicijos kalba.

H3: Didesnis Seimo nario parlamentinio kalbėjimo aktyvumas yra susijęs su negatyvesniu kalbos tonu kitų Seimo narių atžvilgiu.

H4: Kuo negatyviau vienas Seimo narys kalba apie kitą, tuo negatyviau šis linkęs kalbėti apie pirmąjį.

Tyrimo duomenys ir metodai. Metodologiniu požiūriu tyrimas grindžiamas kiekybine Lietuvos Respublikos Seimo stenogramų 2008–2024 m. analize. Tyrimo duomenų šaltinį sudaro oficialioje Seimo interneto svetainėje skelbiamos posėdžių stenogramos. Iš viso į analizę įtrauktos 1 764 stenogramos, kurios po pirminio apdorojimo buvo suskaidytos į tekstinius segmentus ir parengtos automatizuotam Seimo narių paminėjimų identifikavimui.

Tyrimas vykdytas keliais etapais. Pirmiausia stenogramose automatizuotai identifikuoti Seimo narių paminėjimai, taikant rankiniu būdu sudarytą Seimo narių sąrašą, frakcinės priklausomybės duomenis ir galimas vardų bei pavardžių linksniavimo formas. Kiekvienas paminėjimas susietas su kalbančiojo ir minimo asmens frakcija bei pozicijos arba opozicijos statusu konkrečiu laikotarpiu.

Paminėjimų sentimentui įvertinti sudaryta 15 tūkst. rankiniu būdu anotuotų paminėjimų mokymo aibė. Paminėjimai vertinti pagal 0–5 sentimentų skalę, kur žemesnės reikšmės žymėjo neigiamą, o aukštesnės – teigiamą toną. Procedūriniais laikyti paminėjimai, kuriuose asmuo minimas dėl posėdžio eigos, balsavimo, kalbėjimo tvarkos, pareigų ar formalaus kreipimosi, o ne kaip vertinamojo politinio pasisakymo objektas. Tokie atvejai neatspindi kalbančiojo sentimentinio santykio su minimu asmeniu, todėl buvo išskirti į atskirą kategoriją. Remiantis šia mokymo aibe, sukurtas dviejų pakopų automatizuoto klasifikavimo modelis, pirmiausia atskiriantis procedūrinius ir neprocedūrinius paminėjimus. Vėliau neprocedūriniams paminėjimams priskiriama reikšmė nuo 0 iki 5: reikšmės 0, 1 ir 2 žymi skirtingą neigiamo vertinimo intensyvumą, o reikšmės 3, 4 ir 5 – skirtingą teigiamo vertinimo intensyvumą.

Analizėje vertinti pozicijos ir opozicijos kalbos tono skirtumai, savosios ir priešingos politinės stovyklos paminėjimų sentimentas, emocinės poliarizacijos kaita laike ir abipusis Seimo narių kalbėjimo tono ryšys. Duomenų analizei taikyta tiek aprašomoji statistika, tiek išvadų statistika.

Darbo struktūra. Darbą sudaro keturi pagrindiniai skyriai. Pirmajame skyriuje pristatomi teoriniai emocinės poliarizacijos tyrimo pagrindai. Jame aptariama emocinės poliarizacijos samprata, jos skirtis nuo ideologinės poliarizacijos ir emocinės poliarizacijos reikšmė parlamentinio konflikto analizei. Toliau nagrinėjama valdžios ir opozicijos skirties reikšmė parlamentinės kalbos tonui, savosios ir priešingos politinės stovyklos diferenciacija parlamentinėje kalboje, individualaus parlamentinio aktyvumo ir negatyvesnio tono sąsajos bei abipusis negatyvumas kaip parlamentinės sąveikos reiškiny. Antrajame skyriuje pristatomi tyrimo duomenys ir metodai. Jame aprašomas Lietuvos Respublikos Seimo stenogramų surinkimas ir parengimas analizei, Seimo narių paminėjimų identifikavimas, jų susiejimas su frakcine priklausomybe bei pozicijos arba opozicijos statusu, rankiniu būdu anotuotos mokymo aibės sudarymas ir dviejų pakopų automatizuoto sentimentų

klasifikavimo modelio kūrimas. Trečiajame skyriuje pateikiami empirinio tyrimo rezultatai. Darbo pabaigoje pateikiama diskusija ir išvados.

1. TEORINIS PAGRINDAS

1.1. Emocinės poliarizacijos samprata ir matavimas parlamentinėje kalboje.

Domėjimasis tarpgrupine partine antipatija ir socialiniu atstumu tarp partinių grupių nėra naujas. Tokie klausimai Europos tyrimuose buvo keliami bent nuo Almondo ir Verbos 1963 m. knygos, o vėliau ir Powello 1970 m. bei Engelmano ir Schwartzo 1974 m. darbuose.³⁸ Tačiau šiuolaikinėje politologijoje emocinės poliarizacijos tyrimų suaktyvėjimas dažniausiai siejamas su Iyengaro, Soodo ir Lelkeso 2012 m. straipsniu, išplėtusiu poliarizacijos sampratą ir į ją įtraukusiu socialinį atstumą bei neigiamą emociją (afektą) tarp skirtingų partijų rėmėjų.³⁹ Emocinė poliarizacija nusako atstumą tarp simpatijos savai partijai ar grupei ir antipatijos kitoms partijoms ar grupėms, t. y. mastą, kuriuo politinių partijų rėmėjai vieni kitų nemėgsta ir vieni kitais nepasitiki. Kartu emocinė poliarizacija klasikine prasme nusako horizontalų santykį tarp piliečių politinių grupių, grindžiamą palankesniu savos grupės ir nepalankesniu kitų partijų rėmėjų vertinimu, todėl ji skirtina nuo piliečių vertinimų, nukreiptų į partinius lyderius ar politinį elitą.⁴⁰

Verta praplėsti ir plačiau paaiškinti ideologinę ir emocinę poliarizaciją, nes nors šios sąvokos dažnai aptariamos greta, jos nusako skirtingas politinio konflikto dimensijas. Ideologinė poliarizacija paprastai suprantama kaip judėjimas nuo centro į priešingus ideologinius polius, kai pozicijos tampa vis labiau nutolusios ir silpnėja vidurio pozicijos.⁴¹ Tuo tarpu emocinė poliarizacija nusako emocinį ir socialinį santykį tarp politinių stovyklų, kai savos partijos rėmėjai vertinami palankiau, o kitų partijų šalininkai – neigiamai.⁴² Masinės visuomenės emocinės poliarizacijos laipsnį rodo tai, kiek palankiau su tam tikra partija besitapatinantys piliečiai vertina savo partiją kitų partijų atžvilgiu. Šį reiškinį sudaro du komponentai: palankumas savajai partijai ir nepalankumas kitoms partijoms.⁴³ Taigi Emocinė poliarizacija iš esmės reiškia stiprėjančią „mes“ ir „jie“ skirtį, kai politiniai oponentai suvokiami kaip kitaip manantys ir kartu kaip svetimos, socialiai bei simboliškai nutolusios grupės atstovai.

³⁸ Markus Wagner, „Affective Polarization in Europe,” *European Political Science Review* 16 (2024): 378–79.

³⁹ *Ibid.*, 378

⁴⁰ *Ibid.*, 379

⁴¹ Morris P. Fiorina ir Samuel J. Abrams, „Political Polarization in the American Public,” *Annual Review of Political Science* 11, nr. 1 (2008): 563–588, 566–567.

⁴² Morris P. Fiorina ir Samuel J. Abrams, „Political Polarization in the American Public,” *Annual Review of Political Science* 11, nr. 1 (2008): 563–588, 566–567.

⁴³ Noam Gidron, James Adams ir Will Horne, *American Affective Polarization in Comparative Perspective* (Cambridge: Cambridge University Press, 2020), 3.

Visuomenė gali būti stipriai emociškai poliarizuota net ir tada, kai programiniai ar ideologiniai skirtumai nėra labai dideli.⁴⁴ Kai kuriais atvejais emocinė poliarizacija gali stiprėti ir mažėjant ideologiniams skirtumams.⁴⁵ Vis dėlto emocinės ir ideologinės poliarizacijos nereikėtų suprasti kaip visiškai nesusijusių reiškinių. Politiniame konflikte pozicijos konkrečiais klausimais dažnai veikia kaip priklausymo tam tikrai partinei stovyklai ženklai, todėl nesutarimai dėl politikos klausimų gali peraugti ir į stipresnį emocinį susiskaldymą tarp politinių grupių.⁴⁶

Emocinės poliarizacijos tyrimai pirmiausia formavosi JAV dvipartinės sistemos kontekste, kuriame „savos“ ir „priešingos“ politinės grupės atskyrimas yra gana aiškus. Tokiuose tyrimuose emocinė poliarizacija dažniausiai matuojama kaip demokratų ir respublikonų tarpusavio vertinimų skirtumas, kai savos partijos šalininkai vertinami palankiau, o priešingos partijos šalininkai – nepalankiau.⁴⁷ Tradiciniuose tyrimuose emocinė poliarizacija įprastai matuojama apklausomis, jausmų termometrais, partijų simpatijų skalėmis ar partijų šalininkų vertinimais, todėl pagrindinis analizės objektas yra piliečių emocinis santykis su savos ir priešingos politinės grupės nariais.⁴⁸

Tačiau šią matavimo logiką perkėlus į daugiapartinės sistemas, emocinės poliarizacijos analizė tampa sudėtingesnė. Dvipartinėje sistemoje emocinę poliarizaciją matuoti paprasčiau, nes partinė priešprieša paprastai sutampa su aiškia savos ir priešingos partijos skirtimi. Daugiapartinėse sistemose tokia skirtis nėra savaime suprantama, nes rinkėjai ar politiniai veikėjai gali turėti kelias artimesnes ir kelias tolimesnes partijas, o jų emocinis santykis su skirtingomis partijomis gali būti nevienodo intensyvumo.⁴⁹ Dėl to reikia apsispręsti, ar emocinė poliarizacija bus matuojama pagal santykį su konkrečia partija, visų partijų tarpusavio vertinimų atstumą, ideologinius blokus, koalicijas ar valdžios ir opozicijos skirtį. Daugiapartinėse sistemose vienos „priešingos“ partijos išskyrimas nepakankamai tiksliai atspindi tokios sistemos politinių santykių struktūrą, todėl emocinės poliarizacijos analizė turi apimti platesnį partijų vertinimų pasiskirstymą.⁵⁰

Ši daugiapartinių politinių sistemų problema svarbi ir parlamentinio diskurso analizei, kadangi nuo to kaip tyrime yra apibrėžiama „sava“ ir „priešinga“ grupė iš esmės priklauso ir rezultatai. Renkantis analizę atlikti frakcijų lygmeniu kyla problema, kad daugiapartinėse sistemose afektinių

⁴⁴ Shanto Iyengar et al., „The Origins and Consequences of Affective Polarization in the United States,“ *Annual Review of Political Science* 22 (2019): 129–146, 130–131; Iyengar, Sood ir Lelkes, „Affect, Not Ideology,“ 423–424.

⁴⁵ Iyengar et al., „The Origins and Consequences,“ 130. Iyengar et al., „The Origins and Consequences,“ 130.

⁴⁶ Nicholas Dias ir Yphtach Lelkes, „The Nature of Affective Polarization: Disentangling Policy Disagreement from Partisan Identity,“ *American Journal of Political Science* 66, nr. 3 (2022): 775–790

⁴⁷ Shanto Iyengar, Gaurav Sood ir Yphtach Lelkes, „Affect, Not Ideology,“ 405–406, 411–412; Iyengar ir Westwood, „Fear and Loathing across Party Lines,“ 691.

⁴⁸ Druckman ir Levendusky, „What Do We Measure,“ 115–116; Shanto Iyengar et al., „The Origins and Consequences,“ 130–131.

⁴⁹ Wagner, „Affective Polarization in Multiparty Systems,“ 102199, doi:10.1016/j.electstud.2020.102199.

⁵⁰ Ibid.

skirtumų struktūra nebūtinai sutampa su kiekvienos atskiros frakcijos riba, nes poliarizacijos matavimas tokiam kontekstui tampa sudėtingesnis dėl didesnio partijų skaičiaus ir jų nevienodo dydžio.⁵¹ Dėl to grynai frakcinis pjūvis parlamentinio diskurso tyrime lengvai virsta daugybe porinių palyginimų, kuriuose rezultatą gali veikti ne tik „mes–jie“ skirtis, bet ir pati partinės sistemos fragmentacija bei nevienodas frakcijų svoris.⁵² Papildomų sunkumų kelia ir tai, kad frakcijos kadencijos metu gali skilti, keisti sudėtį ar statusą, todėl jų tarpusavio santykių matavimas tampa sunkiau palyginamas. Vis dėlto grupavimas į valdančiąją daugumą ir opoziciją taip pat turi savų keblumų. Nors ši skirtis leidžia aiškiau apibrėžti pagrindinę parlamentinio konflikto ašį, ji supaprastina daugiapartinės sistemos santykius. Nei opozicija, nei valdančioji dauguma nebūtinai yra vienalypė politinė stovykla.

Matavimo požiūriu, skirtingai nei apklausose, parlamentinio diskurso analizėje emocinė poliarizacija nėra matuojama klausiant apie partijų ar jų šalininkų vertinimus, todėl ją reikia rekonstruoti iš kalbos tono, kalbėtojo ir minimo politinio veikėjo santykio. Didelių parlamentinių kalbų tekstynų ir automatizuotų teksto analizės metodų plėtra sudaro galimybę tirti politikų emocinę poliarizaciją nauju mastu, tačiau ši tyrimų kryptis dar nėra plačiai išplėtotą. Atliekant literatūros apžvalgą nepavyko rasti daug tyrimų, kuriuose emocinė poliarizacija būtų analizuojama būtent parlamentinių kalbų pagrindu. Parlamentinio diskurso literatūroje dažniau nagrinėjami emocinei poliarizacijai artimi reiškiniai, tokie kaip bendras parlamentinės kalbos emocinis poliškumas⁵³, kalbos sentimentas ar sentimentų analizės metodų taikymas parlamentinėms kalboms⁵⁴, negatyvumas parlamentiniuose pasisakymuose⁵⁵ ir pan. Vis dėlto šiuose darbuose minėti rodikliai paprastai nėra naudojami tiesiogiai emocinei poliarizacijai matuoti. Dėl šios priežasties šiame darbe svarbiausias metodologinis orientyras yra Evkoski ir kt. tyrimas, kuriame emocinė poliarizacija parlamentinėse kalbose operacionalizuojama kaip sentimentų skirtumas tarp kalbėjimo apie savosios ir priešingos politinės grupės parlamentarų.⁵⁶

Šiame darbe emocinė poliarizacija parlamentinės kalbos lygmeniu suprantama kaip tono skirtumas tarp kalbėjimo apie savąją ir priešingą politinę stovyklą. Jos matavimas grindžiamas Evkoski ir bendraautorijų taikyta logika, pagal kurią emocinė poliarizacija fiksuojama lyginant

⁵¹ Arndt Leininger, Felix Grünewald ir Nelly Buntfuß, „Ideological and Affective Polarization in Multiparty Systems“, *SocArXiv*, 2024 m. gegužės 22 d., 7, <https://doi.org/10.31235/osf.io/mz6rs>

⁵² Ibid.

⁵³ Ludovic Rheault et al., „Measuring Emotion in Parliamentary Debates with Automated Textual Analysis“, *PLOS ONE* 11, nr. 12 (2016): e0168843, doi:10.1371/journal.pone.0168843.

⁵⁴ Rudkowsky et al., „More than Bags of Words“, 140–157.

⁵⁵ Martin Haselmayer, Sarah C. Dingler ir Marcelo Jenny, „How Women Shape Negativity in Parliamentary Speeches: A Sentiment Analysis of Debates in the Austrian Parliament“, *Parliamentary Affairs* 75, nr. 4 (2022): 867–886, doi:10.1093/pa/gsab045.

⁵⁶ Evkoski et al., „Affective Polarization across European Parliaments.“

sentimentą, reiškiamą savosios ir išorinės politinės grupės parlamentarų atžvilgiu.⁵⁷ Šiame tyrime politinės stovyklos apibrėžiamos pagal pozicijos ir opozicijos skirtį, todėl lyginamos keturios kalbėjimo kryptys: pozicijos kalbėjimas apie pozicijos narius, pozicijos kalbėjimas apie opozicijos narius, opozicijos kalbėjimas apie opozicijos narius ir opozicijos kalbėjimas apie pozicijos narius. Emocinės poliarizacijos raišką rodytų tai, kad tiek pozicijos, tiek opozicijos kalbėtojai priešingos stovyklos atstovus mini negatyvesniu tonu nei savosios stovyklos narius.

Remiantis emocinės poliarizacijos sampratos logika, šiame darbe keliami hipotezė, kad Seimo nariai apie priešingos politinės stovyklos narius kalba negatyviau negu apie savo stovyklos narius. Šia hipoteze siekiama patikrinti, ar Lietuvos Respublikos Seimo stenogramose fiksuojamas bendras parlamentinės kalbos negatyvumas kartu įgyja emocinei poliarizacijai būdingą savosios ir priešingos politinės grupės vertinimą.

1.2. Valdžios ir opozicijos skirtis kaip parlamentinės kalbos tono veiksnys

Parlamentinio diskurso tyrimuose valdžios ir opozicijos skirtis svarbi todėl, kad parlamentinės kalbos leidžia įvertinti, kaip stipriai parlamente reiškiasi konfrontacija tarp valdančiųjų ir opozicinių partijų.⁵⁸ Partijų konflikto liniją gali formuoti ideologiniai ar politikos turinio skirtumai, taip pat parlamentinio proceso dinamika, ankstesnis partijų elgesys, ateities lūkesčiai ir emociniai veiksniai, įskaitant tarpusavio pasitikėjimą ar nepasitikėjimą.⁵⁹ Todėl valdžios ir opozicijos skirtis parlamentinėse kalbose gali būti silpnesnė arba stipresnė, negu būtų galima spręsti vien iš ideologinių partijų pozicijų.⁶⁰ Šiuo požiūriu valdančiųjų partijų atstovai dažniau siejami su vyriausybės darbotvarkės gynimu ir priimtų sprendimų pagrindimu, o opozicijos atstovai – su valdžios kontrole, kritika ir alternatyvios pozicijos formulavimu. Dėl to galima tikėtis, kad opozicijos statusas bus susijęs su dažnesniu nesutikimo, kvestionavimo ir kritikos reiškimu parlamentinėje kalboje.

Opozicijos kalbos negatyvumo prielaidą galima grįsti parlamentinės opozicijos funkcijomis. Rudkowsky ir bendraautoriai, remdamiesi Helms opozicijos funkcijų samprata, opozicijos vaidmenį sieja su valdžios kritika, valdžios veiksmų priežiūra ir alternatyvios valdžios reprezentavimu.⁶¹ Valdžios partijų vaidmuo parlamentiniame procese apibrėžiamas kitaip, nes jų nariai

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Luigi Curini, Airo Hino ir Atsushi Osaka, „The Intensity of Government–Opposition Divide as Measured through Legislative Speeches and What We Can Learn from It: Analyses of Japanese Parliamentary Debates, 1953–2013,“ *Government and Opposition* 55, nr. 2 (2020): 184, doi:10.1017/gov.2018.15.

⁵⁹ Ibid., 184–185.

⁶⁰ Ibid., 185.

⁶¹ Rudkowsky et al., „More than Bags of Words,“ 148

parlamentiniuose pasisakymuose dažniau teikia retorinę paramą vyriausybės įstatymų projektams ir balsavimu užtikrina jų priėmimą.⁶² Taigi opozicijos kalbos negatyvumas gali būti suprantamas kaip emocinės poliarizacijos požymis ir kaip instituciškai nulemta opozicinio vaidmens parlamentiniame konflikte išraiška.⁶³

Šią teorinę prielaidą Rudkowsky ir bendraautoriai empiriškai nagrinėja Austrijos parlamento kalbų analizėje. Jų pirmojoje hipotezėje teigiama, kad valdžios partijų kalbėtojai turėtų reikšti mažiau negatyvumo nei opozicijos partijų kalbėtojai.⁶⁴ Empiriniai rezultatai rodo, kad opozicijoje buvusios partijos pasižymėjo aukštesniu negatyvumo lygiu, o valdžioje buvusios partijos – žemesniu.⁶⁵ Įdomu ir tai, kad partijai perėjus į opoziciją, negatyvumas didėjo, o jai tapus valdžios partija – mažėjo.⁶⁶ Tokia pati išvada prieinama ir Matsuo ir Fukumoto tyrimas, kuriame nustatyta, kad valdžios narių kalbos tonas paprastai yra pozityvesnis, o opozicijos narių – negatyvesnis, o taip pat pastebima ir ta pati tendencija, jog keičiantis iš opozicijos į poziciją ir atvirkščiai keičiasi ir kalbėjimo būdas.⁶⁷ Tokie tyrimai suteikia pagrindą kelti prielaidą, kad ir kituose parlamentiniuose kontekstuose opozicijos statusas gali būti susijęs su didesniu kalbos negatyvumu. Kartu šiame kontekste svarbūs yra ir pokyčiai laike. Jeigu tos pačios partijos tonas keičiasi jai pereinant iš valdžios į opoziciją arba atvirkščiai, tai rodo, kad kalbos negatyvumą gali veikti pats parlamentinis vaidmuo, o ne mažai kintančios partijos ideologinės ar retorinės savybės.

Lietuvos tyrimų lauke šią prielaidą padeda susieti su Seimo stenogramų analize Mandravickaitės ir Krilavičiaus darbas. Autoriai pažymi, kad Seimo narių kalbėjimui ir raiškos priemonių pasirinkimui įtakos gali turėti priklausymas parlamentinei pozicijai arba opozicijai, tačiau šis pjūvis jų tyrime nebuvo atskirai analizuotas.⁶⁸ Autoriai išvadose nurodo, kad opozicijos pasisakymai gali būti labiau negatyvūs, o pozicijos – pozityvesni (nors šios prielaidos minimame tyrime autoriai netikrino).⁶⁹ Toks pastebėjimas Lietuvos tyrimų kontekste suteikia pagrindą valdžios ir opozicijos kalbos tono skirtumą Lietuvos Seimo stenogramose formuluoti kaip empiriškai tikrintiną prielaidą.

⁶² Ibid., 148.

⁶³ Rudkowsky et al., „More than Bags of Words,“ 148; Luigi Curini, Airo Hino ir Atsushi Osaka, „The Intensity of Government–Opposition Divide as Measured through Legislative Speeches and What We Can Learn from It: Analyses of Japanese Parliamentary Debates, 1953–2013,“ *Government and Opposition* 55, nr. 2 (2020): 184, doi:10.1017/gov.2018.15.

⁶⁴ Ibid.; Curini, Hino ir Osaka, „The Intensity of Government–Opposition Divide,“ 184.

⁶⁵ Rudkowsky et al., „More than Bags of Words,“ 148.

⁶⁶ Ibid., 151.

⁶⁷ Matsuo ir Fukumoto, „Legislators’ Sentiment Analysis,“ 6.

⁶⁸ Justina Mandravickaitė ir Tomas Krilavičius, „Lietuvos Respublikos Seimo narių kalbinė raiška atsižvelgiant į jų politinę orientaciją,“ *Darbai ir dienos* 64 (2015): 149.

⁶⁹ Ibid.

Šiame darbe valdžios ir opozicijos skirtis suprantama kaip veiksnys, galintis daryti įtaką parlamentinės kalbos tonui. Tokia prieiga leidžia įvertinti, ar negatyvesnis kalbėjimas Seime susijęs su opozicijos vaidmeniu, o ne su konkrečių partijų ideologija, retoriniu stiliumi ar atskirais politiniais konfliktais. Todėl keliama hipotezė, kad opozicijos Seimo narių kalba apie kitus Seimo narius yra negatyvesnė nei pozicijos Seimo narių kalba.

1.3. Parlamentinis aktyvumas ir negatyvaus tono raiška

Negatyvesnio tono svarbą pirmiausia galima grįsti Baumeister ir kt. darbu, kuriame apibendrinama plati psichologinių tyrimų literatūra apie neigiamos ir teigiamos informacijos poveikio skirtumus. Iš apibendrintos literatūros teigiama, kad neigiamai vertinami įvykiai, informacija ar patirtys paprastai daro stipresnį poveikį individui negu tokio paties pobūdžio teigiami įvykiai, informacija ar patirtys.⁷⁰ Jų pagrindinis argumentas yra tai, kad esant panašiam teigiamos ir neigiamos informacijos intensyvumui, neigiamos informacijos psichologinis poveikis dažniausiai yra stipresnis.⁷¹ Autoriai nurodo, kad žmonės daugiau dėmesio skiria blogiems įvykiams, dažniau juos analizuoja ir geriau įsimena neigiamą informaciją, ypač kai ji susijusi su kitų asmenų vertinimu.⁷² Tai svarbu analizuojant Seimo stenogramas, nes Seimo narių kritika kitų parlamentarų atžvilgiu gali būti komunikaciškai stipresnė pozicijos išryškinimo forma. Jeigu neigiama informacija dažniau patraukia dėmesį ir yra apdorojama intensyviau, negatyvesnis tonas gali padėti politikui aiškiau išskirti savo poziciją bei sustiprinti politinį nesutarimą.

Slapin ir Proksch analizuoja Europos Parlamento narių dalyvavimą plenarinėse diskusijose ir aiškina, kodėl vieni parlamentariai kalba dažniau nei kiti. Jų tyrimo objektas yra kalbėjimo aktyvumas Europos Parlamente, ypač situacijos, kai parlamentaro pozicija skiriasi nuo jo Europos politinės grupės daugumos pozicijos, bet sutampa su nacionalinės partijos pozicija.⁷³ Autoriai teigia, kad parlamentariai kalba siekdami argumentuoti už arba prieš teisėkūros pasiūlymus, kontroliuoti vykdomąją valdžią ir siųsti signalus rinkėjams, partijos nariams bei kitiems parlamentarams.⁷⁴ Nacionalinių parlamentų kontekste jie taip pat pabrėžia, kad opozicinės partijos naudoja kalbas kritikuodamos vyriausybę ir išryškindamos programinius skirtumus.⁷⁵ Iš šio darbo kyla argumentas, kad parlamentinio kalbėjimo aktyvumo ir kalbos tono ryšį pirmiausia galima grįsti strateginio

⁷⁰ Roy F. Baumeister et al., "Bad Is Stronger Than Good," *Review of General Psychology* 5, no. 4 (2001): 323–24, <https://doi.org/10.1037/1089-2680.5.4.323>

⁷¹ Ibid., 324.

⁷² Ibid., 340–34.

⁷³ Slapin and Proksch, "Look Who's Talking," 333–34.

⁷⁴ Ibid., 333.

⁷⁵ Ibid., 335.

parlamentinio kalbėjimo samprata. Remiantis Slapin ir Proksch argumentu, parlamentinis kalbėjimas gali būti suprantamas kaip priemonė viešai išreikšti poziciją, paaiškinti nesutarimus ir komunikuoti su svarbiomis politinėmis auditorijomis.

Nors šie darbai tiesiogiai neanalizuoja Seimo narių kalbėjimo tono kitų parlamentarų atžvilgiu, jie suteikia teorinį pagrindą aiškinti, kodėl negatyvesnis tonas gali būti svarbus parlamentinės komunikacijos elementas.

1.4. Abipusis negatyvumas kaip parlamentinės sąveikos mechanizmas

Abipusio negatyvumo hipotezę galima grįsti abipusiškumo normos samprata. Gouldneris abipusiškumą aiškina kaip vieną iš socialinius santykius palaikančių principų ir skiria kelias jo formas: tarpusavyje priklausomus mainus, tikėjimą abipusiškumu ir bendrą moralinę abipusiškumo normą.⁷⁶ Gouldneris abipusiškumą pirmiausia aiškina per teigiamo atsako į gautą naudą principą, tačiau mini, jog empiriškai reikia aiškintis, ar keršto norma yra to abipusiškumo normos dalis, ar kita norma. Šiam darbui svarbi Gouldnerio mintis, kad socialiniai įsipareigojimai kyla iš ankstesnių veiksmų tarp konkrečių veikėjų. Gavus tam tikrą naudą, pagalbą ar palankumą, atsiranda lūkestis į tai atsakyti, todėl santykis tarp dviejų veikėjų įgyja istorinį ir kryptinį pobūdį.⁷⁷ Tokia logiką perkėlus į parlamentinės kalbos analizę, negatyvus tonas gali būti suprantamas kaip galimai santykinis reiškinys, susijęs su konkrečių parlamentarų tarpusavio sąveikos istorija, o ne vien su individualiu kalbėtojo stiliumi.

Šiam darbui svarbi ir konfliktinės sąveikos spiralės logika. Nors Andersson ir Pearson tyrimas nėra skirtas parlamentinei komunikacijai ar parlamentarų kalbų analizei, jų argumentas padeda paaiškinti bendresnį socialinės sąveikos mechanizmą, kai vienos pusės neigiamas veiksmas gali paskatinti kitos pusės neigiamą atsaką.⁷⁸ Autoriai teigia, kad nepagarbus elgesys gali būti ne itin intensyvus ir nebūtinai aiškiai tyčinis, tačiau jis vis tiek pažeidžia tarpusavio pagarbos normas.⁷⁹ Taigi palyginti silpnas nepagarbus veiksmas gali būti suvokiamas kaip socialinės sąveikos dalis, į kurią kita pusė reaguoja. Andersson ir Pearson teigia, kad nepagarbus elgesys gali įsukti sąveikos spiralę, kai vienos pusės veiksmas paskatina atsakomąją kitos pusės veiksmą, o vėlesnė sąveika tampa vis

⁷⁶ Alvin W. Gouldner, "The Norm of Reciprocity: A Preliminary Statement," *American Sociological Review* 25, no. 2 (1960): 161.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Lynne M. Andersson and Christine M. Pearson, "Tit for Tat? The Spiraling Effect of Incivility in the Workplace," *Academy of Management Review* 24, no. 3 (1999): 452–53.

⁷⁹ Ibid., 457.

negatyvesnė.⁸⁰ Toks procesas siejamas su tuo, kad nepagarbus veiksmas gali būti suvokiamas kaip tarpasmeninis neteisingumas, sukelti neigiamą emocinę reakciją ir paskatinti norą atsakyti panašiu būdu.⁸¹ Nors ši neturi sąsajų ir nėra sukurta parlamentinei kalbai analizuoti, šiame darbe ji pasitelkiama kaip platesnis teorinis pagrindas aiškinti, kodėl negatyvus kalbėjimas gali įgyti abipusį pobūdį. Todėl galima tikėtis ir kelti prielaidą, kad jeigu vienas Seimo narys apie kitą kalba negatyviau, negatyvesnis tonas gali būti fiksuojamas ir priešinga kryptimi. Vis dėlto H4 netikrina tiesioginio atsako į konkretų pasisakymą, o vertina bendresnį abipusio tono ryšį tarp parlamentarų porų.

Šis teorinis pagrindimas dera su empiriniais parlamentinės komunikacijos tyrimais, kuriuose priešiška kalba suprantama kaip sąveikos procesas, galintis paskatinti panašaus tono atsaką. Nemoto ir Franco de Campos Pinto, tirdami Naujosios Zelandijos parlamento kalbas, į analizę įtraukia ankstesnės kalbos priešiško rodiklį ir kelia prielaidą, kad priešiškos pastabos gali paskatinti panašiai priešišką atsaką.⁸² Jų empiriniai rezultatai rodo, kad priešiškesnė ankstesnė kalba siejama su priešiškesniu vėlesniu parlamentarų atsaku.⁸³ Panašią logiką, nors platesniame rinkiminių kampanijų kontekste, pateikia Martin ir Nai. Jie analizuoja, ar negatyvi partijų kampanijų retorika daugiapartinėse sistemose siejasi su didesne emocine poliarizacija, ir nustato, kad emocinė poliarizacija yra didesnė tarp negatyvesnį kampanijos toną taikančių partijų.⁸⁴ Tai leidžia manyti, kad politinis negatyvumas priklauso nuo abiejų santykio pusių.

Šiame darbe H4 tikrina panašią, bet Lietuvos Seimo stenogramoms pritaikytą mintį. Kitaip nei Nemoto ir Franco de Campos Pinto tyrime, čia nėra analizuojama, ar Seimo narys tiesiogiai atsako į iškart prieš tai pasakytą kalbą. Vietoj to vertinama, ar egzistuoja bendras dviejų parlamentarų kalbos tono ryšys abiem kryptimis: kaip A kalba apie B ir kaip B kalba apie A. Jeigu šios dvi kryptys yra susijusios, tai reikštų, kad negatyvesnis vieno Seimo nario kalbėjimas apie kitą siejasi su negatyvesniu kalbėjimu kita kryptimi. Kartu svarbu pabrėžti, kad tokia analizė savaime neleidžia nustatyti priežastinio ryšio. Jeigu A negatyviai kalba apie B, o B negatyviai kalba apie A, tai gali rodyti „atsakomąjį“ negatyvumą, tačiau taip pat gali būti bendro partinio konflikto, svarstomos temos, politinio skandalo ar ilgalaikio nesutarimo pasekmė. Todėl H4 šiame darbe suprantama kaip abipusio tono ryšio hipotezė, o ne kaip teiginys, kad vieno Seimo nario kalba tiesiogiai sukelia kito Seimo nario atsaką.

⁸⁰ Ibid., 458–459.

⁸¹ Ibid., 459–460.

⁸² Kuniaki Nemoto ir Pedro Franco de Campos Pinto, „Civility and Hostility in Parliamentary Politics“ (darbo straipsnis, 2018 m. gruodžio 16 d.), 25.

⁸³ Nemoto ir Franco de Campos Pinto, „Civility and Hostility in Parliamentary Politics“, 25–26.

⁸⁴ Danielle Martin ir Alessandro Nai, „Deepening the Rift: Negative Campaigning Fosters Affective Polarization in Multiparty Elections“, *Electoral Studies* 87 (2024): 102745, doi:10.1016/j.electstud.2024.102745.

2. TYRIMO DUOMENYS IR METODAI

Metodologiniu požiūriu magistro darbo tyrimą galima suskirstyti į tris pagrindinius etapus. Pirmajame etape buvo surinktos ir analizei parengtos Lietuvos Respublikos Seimo stenogramos, apimančios 2008–2024 m. laikotarpį. Antrajame etape stenogramų tekstuose buvo identifikuojami Seimo narių paminėjimai ir jie susiejami su kalbančiųjų bei minimų asmenų frakcine priklausomybe konkrečiu laikotarpiu. Trečiajame etape buvo sudaryta rankiniu būdu anotauta mokymo aibė ir sukurtas dviejų pakopų automatizuoto klasifikavimo sprendinys, skirtas procedūriniais paminėjimams atskirti ir neprocedūrinių paminėjimų sentimentui įvertinti.

2.1. Tyrimo duomenų šaltinis, surinkimas ir parengimas analizei

Tyrimo duomenų šaltinį sudarė oficialioje Lietuvos Respublikos Seimo interneto svetainėje skiltyje „Seimo posėdžiai“ poskiltyje „Kadencijos“ viešai skelbiamos posėdžių stenogramos. Į tyrimą buvo įtrauktos 1 764 Lietuvos Respublikos Seimo stenogramos, publikuotos laikotarpiu nuo 2008 m. lapkričio 17 d. iki 2024 m. lapkričio 14 d. Po duomenų parengimo suformuotą duomenų masyvą sudarė 2 917 239 tekstiniai įrašai / segmentai, kuriuose iš viso buvo 32 691 840 žodžių.

2008–2024 m. laikotarpis pasirinktas todėl, kad jis apima keturias pilnas Seimo kadencijas ir leidžia laiką naudoti kaip papildomą rezultatų patikros matą. Kadangi šiame darbe siekiama nustatyti, ar negatyvus parlamentarų kalbėjimas apie kitus Seimo narius įgyja emocinei poliarizacijai būdingą formą, svarbu įvertinti, ar toks kalbėjimo modelis kartojasi skirtinguose politiniuose cikluose. Analizuojant tik vieną kadenciją kiltų rizika, kad nustatytos tendencijos atspindi ne bendresnius parlamentinės kalbos dėsningumus, o tik konkretaus laikotarpio politinį kontekstą, pavyzdžiui, tos kadencijos valdančiosios daugumos ir opozicijos santykius, politines krizes ar pavienius konfliktus.

Duomenys buvo renkami automatizuotai, naudojant „Python“ programavimo kalbą (3.12.8 versija) ir „Selenium“ biblioteką (4.36.0 versija). Automatizuoto surinkimo metu iš oficialios Seimo interneto svetainės buvo surenkami stenogramų tekstai, apimantys pasirinktą 2008–2024 m. laikotarpį. Surinkti dokumentai pirminiu pavidalu buvo išsaugoti .docx formatu, o vėliau konvertuoti į struktūruotą .jsonl formatą, tinkamą didelės apimties tekstinių duomenų saugojimui ir tolesniam automatizuotam apdorojimui.

Po konvertavimo stenogramų tekstai buvo susegmentuoti sakinių lygmeniu. Sakinių segmentavimas šiame tyrime buvo taikomas kaip techninis teksto struktūravimo žingsnis, o ne kaip galutinio analizės vieneto apibrėžimas. Šis etapas leido ilgus stenogramų tekstus suskaidyti į

mažesnius, tarpusavyje susietus segmentus, tinkamus automatizuotam politinių veikėjų paminėjimų identifikavimui. Taigi sakinių skaidymas sudarė pagrindą pereiti nuo vientiso stenogramos teksto prie smulkesnių analitinių vienetų, kuriuos buvo galima sistemingai apdoroti.

Toliau parengtuose tekstiniuose įrašuose buvo identifikuojami politinių veikėjų paminėjimai. Paminėjimų identifikavimas buvo atliekamas automatizuotai, taikant taisyklėmis grįstą atpažinimą. Tam pirmiausia rankiniu būdu buvo sudarytas visų tiriamuoju laikotarpiu pareigas ėjusių Seimo narių sąrašas. Kiekvienam seimo nariui papildomai buvo sužymėta jo frakcinė priklausomybė skirtingais laikotarpiais bei tai, ar atitinkama frakcija tuo metu priklausė pozicijai ar opozicijai. Tuo pačiu principu atitinkama frakcinė priklausomybė buvo priskiriama ir kalbančiam, kad kiekvienas stenogramoje užfiksuotas pasisakymas galėtų būti analizuojamas atsižvelgiant į jį išsakyusio Seimo nario politinę poziciją konkrečiu laikotarpiu. Remiantis šiais rankiniu būdu parengtais sąrašais, stenogramų tekstuose Seimo narių vardai ir pavardės buvo atpažįstami automatiškai, taikant reguliariąsias išraiškas (angl. *Regex*) ir įtraukiant galimas vardų ir pavardžių linksniavimo formas.

2.2. Mokymo aibės sudarymas ir klasifikavimo schema

Automatizuotam paminėjimų vertinimui buvo sudaryta rankiniu būdu anotauta mokymo aibė, apėmusi 15 tūkst. Seimo narių paminėjimų. Paminėjimai buvo vertinami pagal ranginę 0–5 sentimentų skalę, kur žemesnės reikšmės žymėjo neigiamesnę, o aukštesnės – teigiamesnę paminėjimo toną. Anotavimą atliko keli koduotojai. Formalus tarpkoduotojų sutariamumo rodiklis visai anotuotai imčiai nebuvo skaičiuotas, todėl tai laikytina vienu iš tyrimo ribotumų. Anotavimo patikimumas buvo užtikrinamas procedūriškai – per papildomą abejotinių atvejų peržiūrą ir galutinės klasės suderinimą.

Iš viso automatinio būdu korpuse buvo aptikta 290 547 Seimo narių paminėjimų. Vertinami paminėjimai buvo atrinkti paprastos atsitiktinės atrankos būdu iš visos tiriamo laikotarpio tekstų aibės. Anotavimo procese analizės vienetu laikytas ne pavienis paminėjimas, bet tekstinis fragmentas, sudarytas iš sakinio, kuriame buvo paminėtas Seimo narys, ir dviejų sakinių iš abiejų jo pusių. Ši aibė buvo naudojama kaip pagrindas automatizuotam modelių kūrimui. Rankinis anotavimas buvo atliekamas priskiriant kiekvienam tokiam tekstiniam fragmentui vieną iš septynių reikšmių: šešios jų žymėjo sentimentų vertinimą skalėje nuo 0 iki 5, o septintoji reikšmė – 6 – buvo skirta procedūriniais atvejais. Kaip buvo koduojami šie sentimentai galima pamatyti pavyzdinėje lentelėje Nr. 1. Sentimentų skalė svyravo nuo 0 iki 5, kur 0 reiškė neigiamiausią, 5 – labiausiai teigiamą vertinimą, o neutralus skalės centras buvo 2,5. Reikšmės žemiau 2,5 interpretuotos kaip labiau neigiamos, o aukščiau 2,5 – kaip labiau teigiamos. 0–5 skalė pasirenkama todėl, kad emocinės poliarizacijos

analizei svarbu matuoti tiek sentimentų kryptį, tiek jo intensyvumą. Tuo tarpu procedūrinė reikšmė buvo taikoma tiems atvejams, kai tekstinis fragmentas neatspindėjo kalbančiojo vertinimo minimo asmens atžvilgiu. Siekiant didesnio anotavimo patikimumo, anotavime dalyvavo ne vienas vertintojas. Dalis sužymėtų atvejų buvo papildomai peržiūrimi, o esant reikšmingiems vertinimo neatitikimams galutinė klasė buvo nustatoma suderintu sprendimu.

Lentelė Nr 1. pateikiami sentimentų kodavimo pavyzdžiai.

Sentimentas	Pavyzdys
0	„Aš nežinau, arba jūs, Aurelija, nesuprantate šitų reikalų, arba jūs tada keiskite savo poziciją...“
1	„Gerbiamasis Jurgi Razma, jūs tai vienu žingsniu per lėtas, tai vienu žingsniu per greitas, bet niekaip nepataikote į temą.“
2	„...ar Seimo nario L. Karaliaus veiksmai... prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“
3	„Iš tikrųjų Algirdas Butkevičius. Tikiuosi, Algirdas labai neįsižeidė.“
4	„Pritariu ir A. Verygos argumentams, jie labai stiprūs, motyvuoti.“
5	„A. Kubilius yra žmogus, kuris viską pasiekė savo darbu, talentu ir išmintimi.“
6	„Motyvai prieš – K. Masiulis.“

Procedūrinės klasės išskyrimas buvo metodologiškai svarbus, nes Seimo stenogramose didelę dalį paminėjimų sudaro formalūs kreipiniai, kalbėjimo tvarkos nuorodos, posėdžio vedimo elementai, pasisakymo suteikimo ar nutraukimo formuluotės ir kiti institucinės komunikacijos fragmentai. Tokie atvejai paprastai neatskleidžia požiūrio į minimą politinį veikėją, todėl jų įtraukimas į analizę galėtų iškraipyti rezultatus.

Rankiniu būdu anotuoti duomenys buvo panaudoti kuriant dviejų pakopų automatizuoto priskyrimo sistemą, paremtą OpenAI „teksto įterpinių modeliu“ (angl. *text-embedding-large*). Tas pats analizės vienetas buvo taikomas ir automatizuoto vertinimo etape: OpenAI programavimo sąsaja (angl. *application programming interface*) (toliau – API) pagrįstas modelis buvo naudojamas ne visam stenogramų tekstui, bet tik aplink identifikuotus Seimo narių paminėjimus suformuotiems kontekstiniais fragmentams klasifikuoti. Pirmiausia anotuoti tekstiniai fragmentai buvo paversti vektorinėmis reprezentacijomis, naudojant OpenAI teksto įterpinių API. Šios reprezentacijos buvo naudojamos kaip pagrindas tolesniam automatizuotam paminėjimų klasifikavimui.

Sukurta sistema veikė dviem pakopomis. Pirmojoje pakopoje buvo sprendžiamas dvejetainis uždavinys – nustatoma, ar konkretus paminėjimas yra procedūrinis, ar neprocedūrinis. Šiam

uždaviniui buvo taikyta logistinės regresijos klasifikacija. Paminėjimai, kurie pirmojoje pakopoje buvo priskirti neprocedūriniais, buvo perduodami antrajai pakopai. Antrojoje pakopoje šiems tekstiniams fragmentams buvo priskiriama viena iš reikšmių nuo 0 iki 5. Šiam uždaviniui taikyta ridžo regresija (angl. *ridge regression*). Pirmosios pakopos modelio, skirto procedūriniais (6) ir neprocedūriniais (0–5) paminėjimams atskirti, rezultatai parodė aukštą tikslumą. Vertinimo imtyje procedūrinei klasei apskaičiuotas dvejetainis F1 rodiklis siekė 0,92, o bendras klasifikavimo tikslumas – 0,928. F1 rodiklis buvo apskaičiuotas palyginus modelio prognozes su rankiniu būdu sužymėta aibe pagal formulę $F1 = 2 \cdot \frac{\text{Tikslumas} \cdot \text{Išsamumas}}{\text{Tikslumas} + \text{Išsamumas}}$, kur tikslumas (angl. *precision*) parodo, kiek modelio procedūriniais pažymėtų atvejų iš tikrųjų buvo procedūriniai, o išsamumas (angl. *recall*) – kiek visų realiai procedūrinių atvejų modelis sugebėjo atpažinti. Tai rodo, kad modelis pakankamai patikimai atskyrė procedūrinius atvejus nuo tų paminėjimų, kuriems buvo prasminga taikyti tolesnį sentimentų vertinimą.

Antrosios pakopos modelis buvo taikomas tik neprocedūriniais paminėjimams ir skirtas prognozuoti sentimentų reikšmę 0 – 5 skalėje. Šio modelio vertinimui buvo naudojama vidutinė absoliuti paklaida. Gauti rezultatai parodė, kad neapvalintų prognozių vidutinė absoliuti paklaida siekė 0,816, o prognozes apvalinus iki artimiausios sveikosios klasės – 0,7751. Tai rodo, kad modelio prognozės nuo rankinio anotavimo vidutiniškai skyrėsi mažiau nei vienu skalės punktu. Atsižvelgiant į šį rezultatą, modelis buvo naudojamas tolesniam didesnės apimties duomenų klasifikavimui.

Sudarant galutinį analizę naudojama duomenų masė buvo taikyti keli papildomi atrankos kriterijai. Į analizę buvo įtraukti tik tie atvejai, kai kalbančiojo ir minimo Seimo nario frakcinė priklausomybė konkrečiu laikotarpiu galėjo būti nustatyta pagal oficialius Seimo duomenis. Į analizę nebuvo įtraukti tie Seimo nariai, kurių frakcinė priklausomybė konkrečios posėdžio metu dar nebuvo oficialiai nustatyta. Taip siekta užtikrinti, kad pozicijos ir opozicijos priskyrimas būtų grindžiamas tik oficialiai fiksuota parlamentine priklausomybe. Taip pat iš analizės buvo pašalinti savęs paminėjimo atvejai, kai kalbantysis minėjo pats save. Formuojant pozicijos ir opozicijos grupes į opozicijos grupę nebuvo įtraukta Mišri Seimo narių grupė.

3. REZULTATAI

3.1. Savosios ir priešingos politinės stovyklos vertinimo skirtumai

Siekiant patikrinti pirmąją hipotezę, buvo vertinama, ar Seimo nariai skirtingai kalba apie savo ir priešingos politinės stovyklos atstovus. Šiuo tikslu buvo palygintos keturios kalbėtojo ir asmens, apie kurį kalba, grupių kombinacijos: pozicijos narių kalba apie pozicijos atstovus ($P \rightarrow P$), pozicijos narių kalba apie opozicijos atstovus ($P \rightarrow O$), opozicijos narių kalba apie opozicijos atstovus ($O \rightarrow O$) ir opozicijos narių kalba apie pozicijos atstovus ($O \rightarrow P$). Kadangi šioje analizėje svarbu įvertinti vidutinį sentimentą ir paminėjimų pasiskirstymą visoje sentimentų skalėje nuo negatyvesnių iki pozityvesnių reikšmių, pagrindiniam grupių palyginimui taikytas Kolmogorovo–Smirnovas testas.

Viso laikotarpio lygmeniu Kolmogorovo–Smirnovas testas neparodė statistiškai reikšmingo skirtumo nei pozicijos, nei opozicijos kalbėtojų grupėje. Pozicijos kalbėtojų atveju $P \rightarrow P$ ir $P \rightarrow O$ pasiskirstymai statistiškai reikšmingai nesiskyrė ($KS D = 0,016$, $p = 0,085$). Opozicijos kalbėtojų atveju skirtumas buvo dar mažesnis ($KS D = 0,009$, $p = 0,864$). Tai reiškia, kad, vertinant visą analizuojamą laikotarpį, nėra pakankamo pagrindo teigti, jog Seimo nariai sistemaiškai kitaip paskirsto kalbos toną kalbėdami apie savos ir priešingos politinės stovyklos atstovus.

2 lentelė. Sentimento rodikliai pagal kalbėtojo ir minimo asmens politinės stovyklos kryptį.

Kryptis	n	Vidutinis sentimentas	Neigiamų paminėjimų dalis, %
$P \rightarrow P$	11 777	2,724	36,2
$P \rightarrow O$	11 463	2,688	37,9
$O \rightarrow O$	8 662	2,417	53,0
$O \rightarrow P$	10 346	2,406	53,2

Aprašomieji rodikliai, pateikti Lentelėje Nr. 3, iš esmės atitinka Kolmogorovo–Smirnovas testo rezultatus. Pozicijos kalbėtojų atveju matoma tik labai silpna H_1 tendencija: kalbant apie priešingos stovyklos narius, vidutinis sentimentas yra šiek tiek žemesnis nei kalbant apie savos stovyklos narius. Vis dėlto skirtumas yra labai mažas – $P \rightarrow P$ vidutinis sentimentas siekia 2,724, o $P \rightarrow O$ – 2,688. Neigiamų paminėjimų dalis taip pat skiriasi nedaug: atitinkamai 36,2 ir 37,9 proc. Opozicijos kalbėtojų atveju skirtumas beveik neišryškėja: $O \rightarrow O$ vidutinis sentimentas siekia 2,417, o $O \rightarrow P$ – 2,406, o neigiamų paminėjimų dalys sudaro atitinkamai 53,0 ir 53,2 proc. Tai rodo, kad opozicijos kalboje negatyvumas nėra aiškiai nukreiptas tik į pozicijos atstovus. Apskritai šie rezultatai neleidžia

teigti, kad Seimo nariai aiškiai skirtingai vertina savos ir priešingos politinės stovyklos atstovus. Greičiau matoma tik labai silpna aprašomoji tendencija, ypač pozicijos kalbėtojų grupėje.

3 lentelė. Savos ir priešingos stovyklos sentimentų palyginimas pagal kadenciją ir poziciją opoziciją. Lentelėje pateikiamas vidutinio sentimentų skirtumas (ΔM) tarp kalbėjimo apie savą ir priešingą stovyklą, taip pat Kolmogorovo-Smirnovio testo p reikšmė. *** žymi statistiškai reikšmingą skirtumą. Priede Nr. 3 pateikiami rezultatai smuiko diagramoje (angl. *violin plot*).

Kadencija	Grupė	Sava stovykla	Priešinga stovykla	ΔM	KS p	Reikšmingumas
2008–2012	Pozicija	P→P	P→O	0,096	<0,001	***
2008–2012	Opozicija	O→O	O→P	0,165	<0,001	***
2012–2016	Pozicija	P→P	P→O	-0,087	0,059	
2012–2016	Opozicija	O→O	O→P	-0,116	<0,001	***
2016–2020	Pozicija	P→P	P→O	0,100	0,186	
2016–2020	Opozicija	O→O	O→P	0,050	0,514	
2020–2024	Pozicija	P→P	P→O	0,063	0,138	
2020–2024	Opozicija	O→O	O→P	-0,043	0,893	

Papildomas kadencijų pjūvis leidžia įvertinti, ar ši tendencija kartojasi skirtingais politiniais laikotarpiais. Kaip matyti iš Lentelės Nr. 4, H2 kryptis nėra nuosekli visose kadencijose. 2008–2012 m. kadencijoje skirtumai buvo statistiškai reikšmingi abiejose kalbėtojų grupėse ir atitiko H2 kryptį: tiek pozicijos, tiek opozicijos kalbėtojai apie priešingos stovyklos narius kalbėjo negatyviau nei apie savos stovyklos narius. Tai yra aiškiausias laikotarpis, kuriame H2 gauna empirinį palaikymą.

Vėlesnėse kadencijose ši tendencija pasireiškia nevienodai. 2012–2016 m. pozicijos kalbėtojų grupėje statistiškai reikšmingo skirtumo nenustatyta, o opozicijos kalbėtojų grupėje reikšmingas skirtumas buvo priešingos krypties nei numatyta hipotezėje: opozicijos nariai apie savos stovyklos atstovus kalbėjo negatyviau nei apie pozicijos atstovus. 2016–2020 m. abiejose kalbėtojų grupėse vidutinio sentimentų skirtumai atitiko hipotezėje numatytą kryptį, tačiau Kolmogorovo–Smirnovio testas statistiškai reikšmingų pasiskirstymo skirtumų neparodė. 2020–2024 m. pozicijos kalbėtojų grupėje išliko silpna hipotezėje numatyta tendencija, o opozicijos kalbėtojų grupėje skirtumas vėl buvo priešingos krypties. Vis dėlto nė vienoje iš šių dviejų grupių skirtumai nebuvo statistiškai reikšmingi.

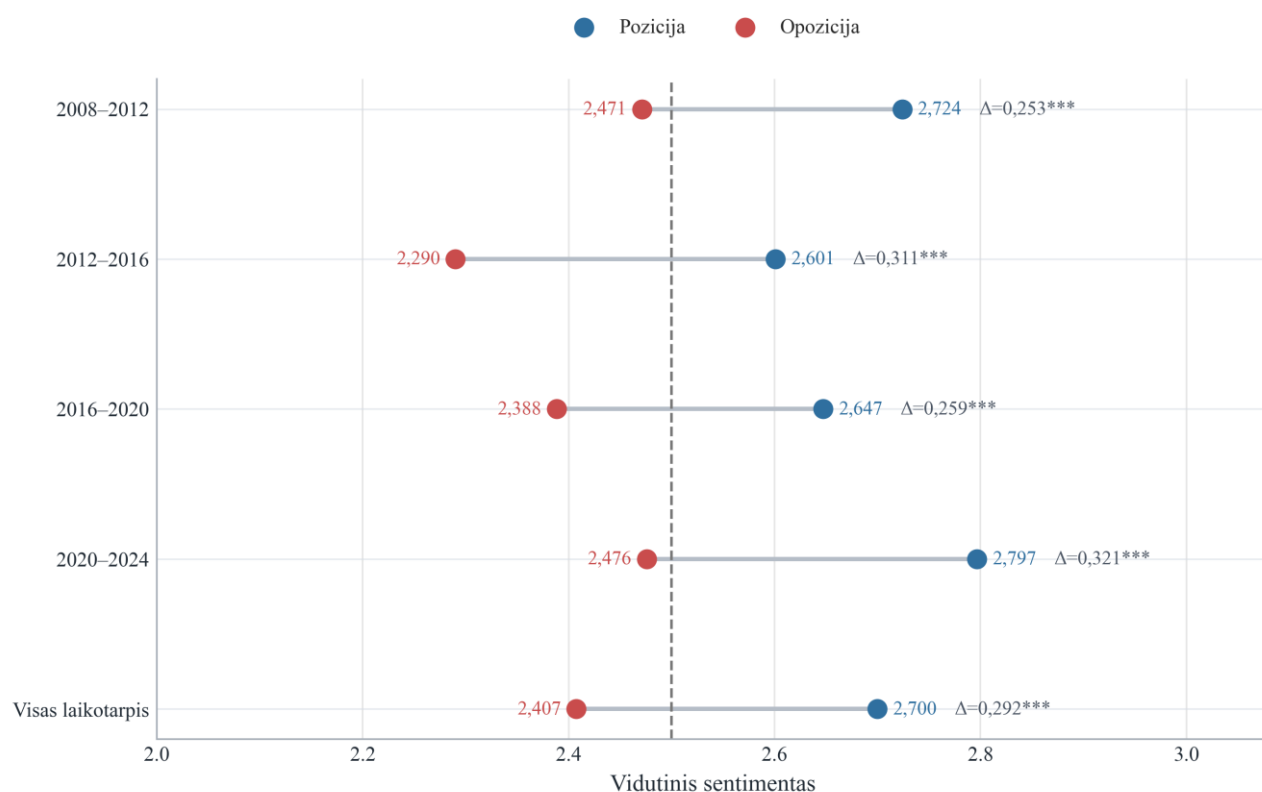
3.2. Pozicijos ir opozicijos kalbos tono skirtumai

Antroji hipotezė teigė, kad opozicijos Seimo narių kalba apie kitus Seimo narius pasižymi negatyvesniu tonu nei pozicijos Seimo narių kalba. Į analizę buvo įtraukti 46 965 įrašai, iš kurių 26 086 sudarė pozicijos atstovų pasisakymai, o 20 879 – opozicijos atstovų pasisakymai. Pozicijos ir opozicijos grupių skirtumams nustatyti buvo taikytas Mann–Whitney U testas. Kadangi tyrimo imtis yra didelė, net ir nedideli pozicijos ir opozicijos sentimentų skirtumai gali būti statistiškai reikšmingi. Dėl šios priežasties vien p reikšmės nepakanka rezultatų interpretacijai, todėl kartu su Mann–Whitney U testu buvo apskaičiuoti ir neparametriniai efekto dydžio rodikliai: bendrosios kalbos efekto dydis (angl. *Common Language Effect Size*, toliau – CLES) ir rangų biserialinė koreliacija (angl. *rank-biserial correlation*).

CLES parodo, kaip dažnai pozicijos atstovų paminėjimai turi aukštesnį sentimentą nei opozicijos atstovų paminėjimai. Pavyzdžiui, jei CLES reikšmė yra 0,591, tai reiškia, kad maždaug 59,1 proc. palyginimų pozicijos paminėjimas yra vertinamas pozityviau nei opozicijos paminėjimas. Rangų biserialinė koreliacija parodo to paties skirtumo stiprumą. Jos reikšmės gali svyruoti nuo –1 iki 1. Reikšmė 0 reiškia, kad skirtumo beveik nėra. Teigiama reikšmė rodo, kad pozicijos sentimentai dažniau yra aukštesni už opozicijos sentimentus, o neigiama reikšmė rodytų priešingą kryptį. Šiame tyrime teigiamos šio rodiklio reikšmės rodo, kad pozicijos kalba yra sistemingai pozityvesnė nei opozicijos kalba.

Viso analizuojamo laikotarpio rezultatai rodo, kad pozicijos ir opozicijos kalbos tonas statistiškai reikšmingai skiriasi, $p < 0,001$. CLES reikšmė siekia 0,591, o rangų biserialinė koreliacija – 0,181. Tai reiškia, kad maždaug 59,1 proc. palyginimų pozicijos atstovų kalba yra pozityvesnė nei opozicijos atstovų kalba. Vis dėlto rangų biserialinės koreliacijos reikšmė rodo, kad efekto dydis yra mažas.

Pirmasis reikšmingas rezultatas rodo, kad per visą analizuojamą laikotarpį opozicijos kalba, nukreipta į kitus Seimo narius, yra nuosekliai negatyvesnė nei pozicijos atstovų kalba. Kaip matyti iš grafiko esančio aukščiau (Pav 1.), pozicijos kalbos vidutinis sentimentas siekia 2,70, o opozicijos – 2,41. Svarbi šio rezultato dalis yra jo nuoseklumas tarp kadencijų. Iš grafiko matoma, jog opozicijos kalbos sentimentas buvo žemesnis visose keturiose analizuotose Seimo kadencijose. Taigi opozicijos negatyvumas nėra vienos kadencijos, vienos valdančiosios daugumos ar konkretaus politinio konflikto rezultatas. Nors skirtingose kadencijose keitėsi Seimo sudėtis, valdančiosios koalicijos ir opozicijoje buvusios partijos, pagrindinė kryptis išliko ta pati – opozicijos kalba visais laikotarpiais buvo negatyvesnė nei pozicijos kalba.

Pav. 1. Pozicijos ir opozicijos vidutinio sentimentų skirtumai pagal Seimo kadencijas. Pastaba: Δ rodo pozicijos ir opozicijos vidutinių sentimentų skirtumą. Didesnė sentimentų reikšmė reiškia pozityvesnį kalbėjimo toną. *** žymi statistiškai reikšmingą skirtumą ($p < 0,001$).

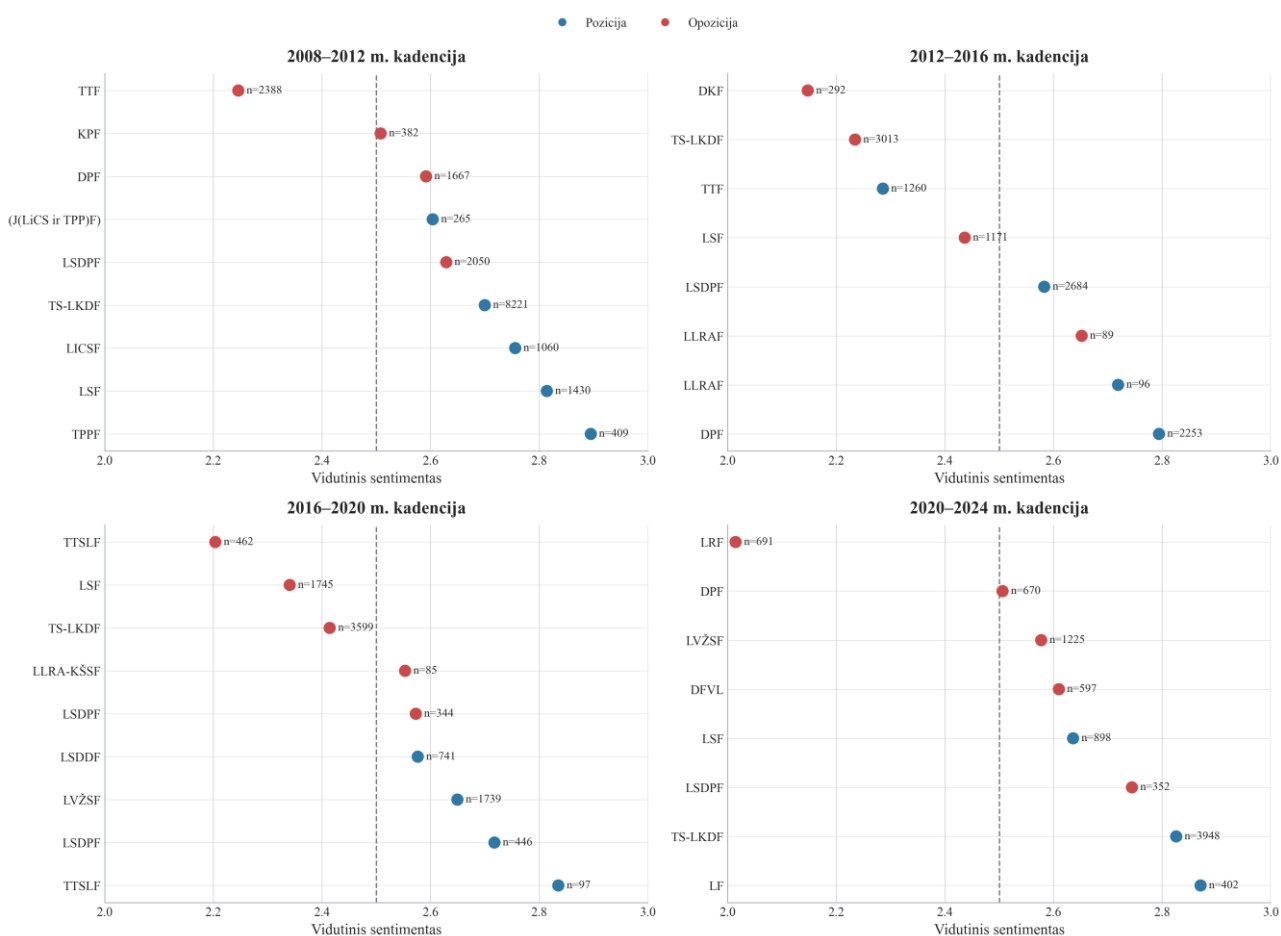
4 lentelė. Neigiamų paminėjimų dalis pagal pozicijos ir opozicijos statusą. Pastaba: Neigiamų paminėjimų dalis rodo, kokią pozicijos ir opozicijos atstovų pasisakymų dalį sudaro 0, 1 arba 2 balais įvertinti kitų Seimo narių paminėjimai. 3, 4 ir 5 balais įvertinti paminėjimai laikomi teigiamais.

Kadencija	Pozicijos atstovų neigiamų paminėjimų dalis, %	Opozicijos atstovų neigiamų paminėjimų dalis, %
2008–2012	35,3	49,4
2012–2016	41,8	59,0
2016–2020	40,1	54,5
2020–2024	33,8	50,3
Visas laikotarpis	37,1	53,2

Kaip matyti iš Lentelės Nr. 2, šis skirtumas neapsiriboja vien vidutinio sentimentų reikšmių skirtumu. Per visą analizuojamą laikotarpį opozicijos kalboje neigiami kitų Seimo narių paminėjimai sudaro daugiau nei pusę visų atvejų, o pozicijos kalboje – kiek daugiau nei trečdalį. Taigi opozicijos pasisakymuose neigiami paminėjimai yra dažnesni nei pozicijos pasisakymuose. Tai rodo, kad

pozicijos ir opozicijos skirtumas išryškėja vertinant tiek vidutinį sentimentą, tiek neigiamo tono dažnumą kitų Seimo narių atžvilgiu.

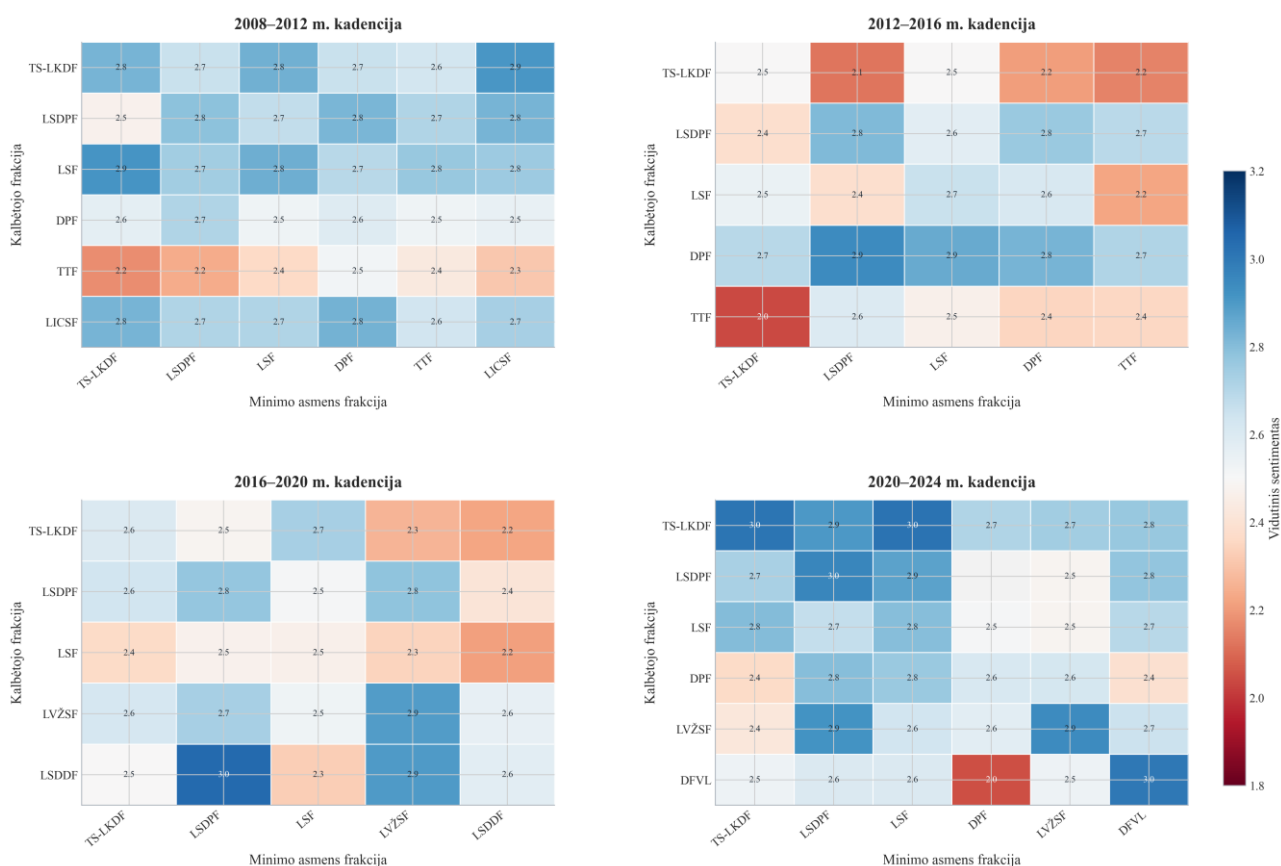
Kartu matyti, kad pozicijos ir opozicijos atotrūkis skirtingose kadencijose nevienodas. Mažiausias jis nustatytas 2008–2012 m. kadencijoje, o didžiausias – 2020–2024 m. kadencijoje. Vis dėlto didžiausias atotrūkis 2020–2024 m. kadencijoje nereiškia, kad tuo laikotarpiu opozicijos kalba buvo negatyviausia per visą analizuojamą laikotarpį. Priešingai, negatyviausias opozicijos kalbos tonas nustatytas 2012–2016 m. kadencijoje. Šiuo laikotarpiu opozicijos vidutinis sentimentas buvo žemiausias, o neigiamų paminėjimų dalis – didžiausia. 2020–2024 m. kadencijoje atotrūkis labiausiai išryškėjo todėl, kad pozicijos kalba tuo laikotarpiu buvo santykinai pozityviausia.

Pav 2. Kalbančiųjų frakcijų vidutinis sentimentas pagal Seimo kadencijas. Pastaba: į šią lentelę įtraukti . Pastaba: Į paveikslą įtrauktos tik frakcijos, kurių analizuotų pasisakymų skaičius kadencijoje buvo didesnis nei 80. Visos frakcijos pateikiamos priede Nr. 1.

Skirtingose Seimo kadencijose žemiausi vidutiniai sentimentų įverčiai buvo nustatyti skirtingų frakcijų pasisakymuose (žr. Pav 2). Grafike taip pat matyti, kad žemiausi sentimentų įverčiai dažniausiai būdingi opozicijoje buvusioms frakcijoms, pažymėtoms raudona spalva. 2008–2012 m. kadencijoje žemiausias vidutinis sentimentas buvo nustatytas „Tvarkos ir teisingumo“ frakcijos

kalboje. 2012–2016 m. labiausiai išsiskyrė „Drąsos kelio“ frakcija ir Tėvynės sąjungos – Lietuvos krikščionių demokratų frakcija. Šioje kadencijoje taip pat matyti, kad LLRA frakcijos kalbos tonas buvo kiek pozityvesnis jai esant pozicijoje nei opozicijoje. Nors šis skirtumas nėra didelis, jis rodo nedidelį vidutinio sentimentų padidėjimą pasikeitus frakcijos statusui. 2016–2020 m. žemiausi įverčiai buvo būdingi „Tvarkos ir teisingumo“ / „Suverenos Lietuvos“, Liberalų sąjūdžio ir Tėvynės sąjungos – Lietuvos krikščionių demokratų frakcijų pasisakymams. 2020–2024 m. mažiausias vidutinis sentimentas nustatytas Lietuvos regionų frakcijos kalboje. Šioje kadencijoje pozicijos ir opozicijos skirtumas vizualiai išryškėja ypač aiškiai, nes žemiausias opozicijos frakcijos įvertis yra gerokai nutolęs nuo aukščiausius sentimentus turinčių pozicijos frakcijų.

Pav 3. Kalbančiosios frakcijos ir minimo asmens frakcijos vidutinis sentimentas pagal Seimo kadencijas. Pastaba: pilki arba tušti langeliai žymi atvejus, kai duomenų nebuvo arba jų nepakako įverčiui apskaičiuoti. Visos frakcijos pateikiamos priede Nr. 2

Kartu frakcijų lygmens analizė leidžia įvertinti ne tik tai, kas kalbėjo negatyviausiai, bet ir tai, apie ką buvo kalbama negatyviausiai. Kaip matyti iš Pav. 3, opozicijos kalbėtojų negatyvumas skirtingose kadencijose nebuvo nukreiptas į tas pačias minimas frakcijas. 2008–2012 m. ryškiausias opozicijos ir pozicijos kalbėtojų skirtumas matomas kalbant apie Tėvynės sąjungos – Lietuvos krikščionių demokratų frakciją. 2012–2016 m. opozicijos kalbėtojai negatyviau kalbėjo apie Lietuvos socialdemokratų partijos frakciją. 2016–2020 m. ryškesnis negatyvus tonas matomas kalbant apie

Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos frakciją, o 2020–2024 m. – apie Tėvynės sąjungos – Lietuvos krikščionių demokratų, Laisvės ir Liberalų sąjūdžio frakcijas.

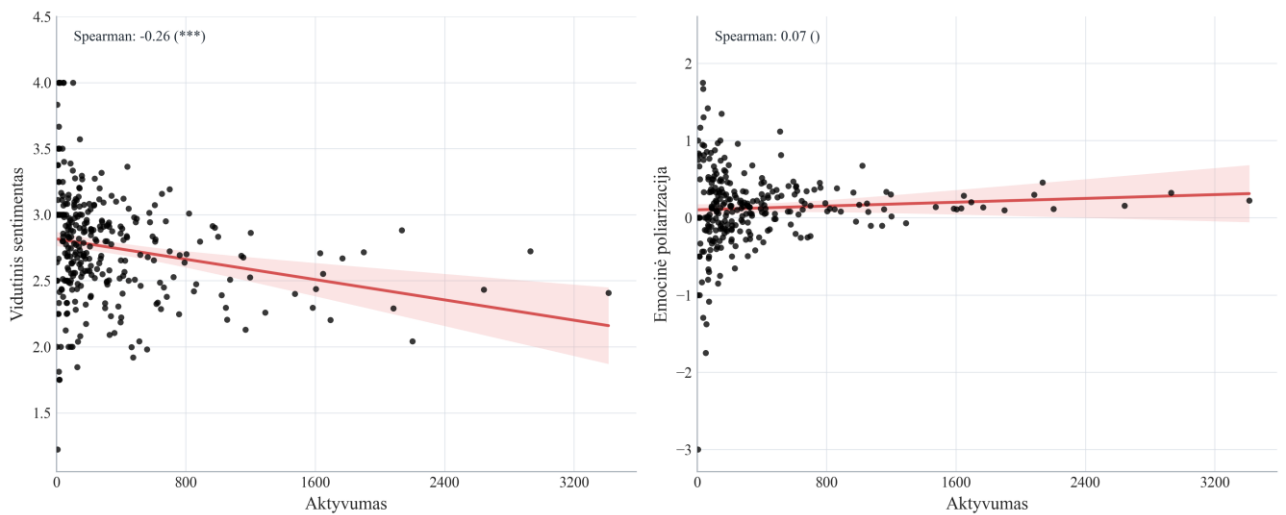
Šis adresato lygmens pjūvis rodo, kad opozicijos negatyvumas nėra vienodai pasiskirstęs visų frakcijų atžvilgiu. Jis dažniau susitelkia ties tomis frakcijomis, kurios konkrečiu laikotarpiu užima svarbią vietą valdančiojoje daugumoje arba yra politiškai ryškiausi opozicijos kritikos adresatai. Todėl bendras H2 nustatytas pozicijos ir opozicijos skirtumas įgyja skirtingas frakcines formas priklausomai nuo kadencijos politinės sudėties.

Vis dėlto šiuos rezultatus reikia interpretuoti atsargiai. Frakcijų statusas nėra nekintama visos kadencijos savybė: kai kurios frakcijos keitė priklausymą pozicijai ar opozicijai, jų sudėtis kito, o dalis frakcijų veikė tik trumpesniais laikotarpiais. Todėl šiame pjūvyje frakcijų rezultatai interpretuojami kaip konkrečių laikotarpių parlamentinės komunikacijos struktūra, o ne kaip nekintančios ilgalaikės frakcijų savybės. Dėl šios priežasties frakcijų lygmens analizė pirmiausia naudojama kaip papildomas paaiškinimas, padedantis suprasti, per kokias frakcines kryptis pasireiškia bendras opozicijos kalbos negatyvumas.

Apibendrinant, frakcijų lygmens rezultatai rodo, kad H1 nustatytas opozicijos negatyvumas yra ne vienos konkrečios frakcijos ar vieno pastovaus tarppartinio konflikto rezultatas. Skirtingose kadencijose negatyviausiai kalbėjo skirtingos frakcijos, o labiausiai negatyvus opozicijos kalbėjimas buvo nukreiptas į skirtingus politinius adresatus. Tai leidžia teigti, kad bendras pozicijos ir opozicijos kalbos tono skirtumas yra stabilus, tačiau jo frakcinė raiška yra kintanti ir priklausoma nuo konkrečios kadencijos politinės konfigūracijos.

3.3. Parlamentinio aktyvumo, kalbos tono ir emocinės poliarizacijos sąsajos

Siekiant patikrinti, ar kalbėjimo aktyvumas susijęs su Seimo narių kalbos tonu ir emocinės poliarizacijos lygiu, buvo apskaičiuotas ryšys tarp parlamentarų aktyvumo, vidutinio sentimentu ir emocinės poliarizacijos rodiklio. Aktyvumas šiame etape suprantamas kaip bendras Seimo nario pasisakymų skaičius analizuojamu laikotarpiu, atmetant pirmininkaujančių asmenų procedūrinius pasisakymus. Vis dėlto toks aktyvumo operacionalizavimas turi ribotumą. Pasisakymų skaičius leidžia įvertinti kalbėjimo dažnį, tačiau neatsižvelgia į pasisakymų trukmę, apimtį ar turinio politinį reikšmingumą. Kadangi mažesnė sentimentu reikšmė reiškia negatyvesnį toną, neigiama koreliacija tarp aktyvumo ir vidutinio sentimentu reiškia, kad aktyvesni Seimo nariai linkę kalbėti negatyviau. Ryšiui įvertinti buvo taikytas Spearmano koreliacijos koeficientas.

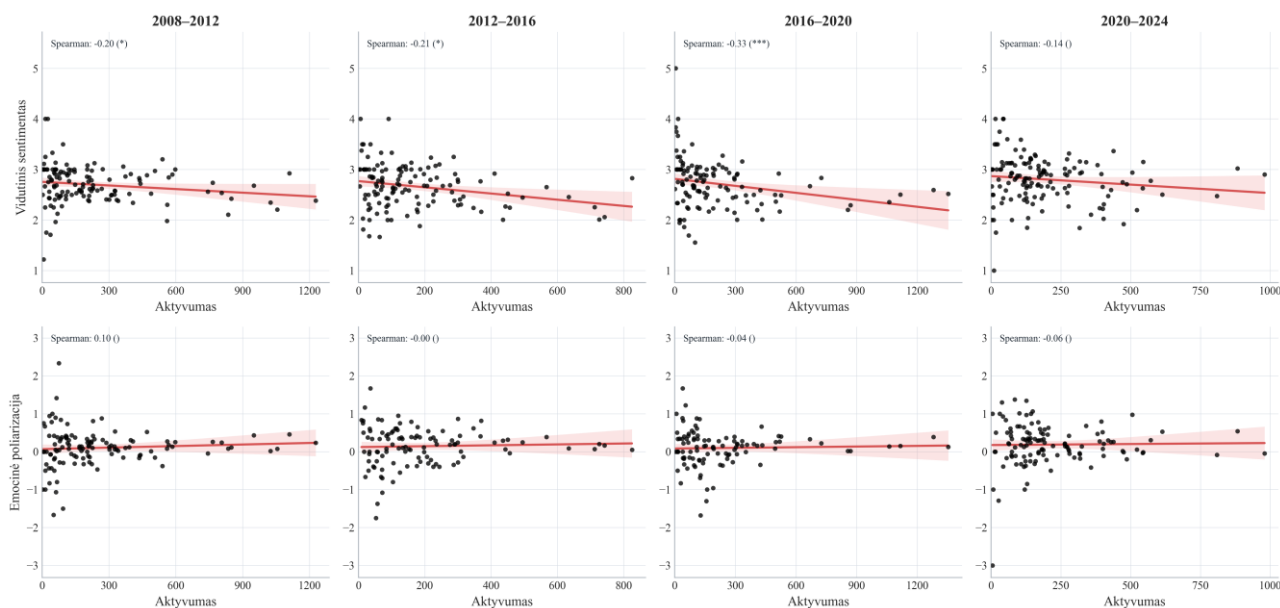

Pav. 4. Seimo narių aktyvumo, vidutinio sentimentu ir emocinės poliarizacijos rodiklio ryšys viso laikotarpio lygmeniu.

Kaip matyti iš Pav. 4, viso laikotarpio lygmeniu nustatytas statistiškai reikšmingas neigiamas ryšys tarp Seimo narių aktyvumo ir vidutinio sentimentu. Tai rodo, kad aktyvesni parlamentarai vidutiniškai kalba negatyvesniu tonu. Ryšys nėra stiprus, tačiau jo kryptis aiški ir statistiškai reikšminga. Vadinasi, aktyvesnis dalyvavimas parlamentinėje komunikacijoje siejasi su žemesniais sentimentu įverčiais.

Kita vertus, ryšys tarp aktyvumo ir emocinės poliarizacijos rodiklio viso laikotarpio lygmeniu yra silpnas ir statistiškai nereikšmingas. Tai reiškia, kad aktyvesni Seimo nariai nėra sistemingai labiau linkę skirtingai kalbėti apie savos ir priešingos politinės stovyklos narius. Aktyvumas šiuose duomenyse siejasi su bendru negatyvesniu kalbėjimo tonu, o ne su ryškesniu savos ir priešingos stovyklos atskyrimu.

Kadencijų pjūvis patvirtina šią išvadą. Kaip matyti iš Pav. 5, ryšys tarp aktyvumo ir vidutinio sentimentu visose kadencijose išlieka tos pačios krypties. Aktyvesni Seimo nariai dažniausiai kalba negatyviau, nors šio ryšio stiprumas skiriasi tarp laikotarpių. Statistiškai reikšmingas ryšys matomas pirmose trijose kadencijose, o stipriausiai išryškėja 2016–2020 m. laikotarpiu. 2020–2024 m. kadencijoje kryptis išlieka ta pati, tačiau statistinio reikšmingumo nepasiekia.

Pav. 5. Seimo narių aktyvumo, vidutinio sentimento ir emocinės poliarizacijos rodiklio ryšys pagal Seimo kadencijas.

Emocinės poliarizacijos atveju tokio nuoseklumo nėra. Nei viso laikotarpio, nei kadencijų lygmeniu aktyvumas nėra statistiškai reikšmingai susijęs su didesniu savos ir priešingos stovyklos kalbinio atskyrimo lygiu. Kai kuriose kadencijose ryšio kryptis yra teigiama, kitose neigiama, tačiau visais atvejais ji išlieka silpna ir statistiškai nereikšminga. Tai rodo, kad aktyvesni parlamentarai nėra labiau emociškai poliarizuoti siaurąja prasme.

Atskiras pozicijos ir opozicijos kalbėtojų pjūvis leidžia papildyti šią išvadą. Kai kuriose kadencijose aktyvumo ir negatyvesnio tono ryšys labiau išryškėja opozicijos pusėje, kitose pozicijos pusėje. 2008–2012 m. ir 2020–2024 m. reikšmingesnis ryšys matomas opozicijos kalbėtojų grupėje, o 2012–2016 m. ir ypač 2016–2020 m. – pozicijos kalbėtojų grupėje. Tai leidžia teigti, kad aktyvumo ir negatyvesnio tono sąsaja nėra vien opozicijos efektas. Ji gali pasireikšti skirtingose politinėse stovyklose priklausomai nuo konkretaus laikotarpio parlamentinės konfigūracijos.

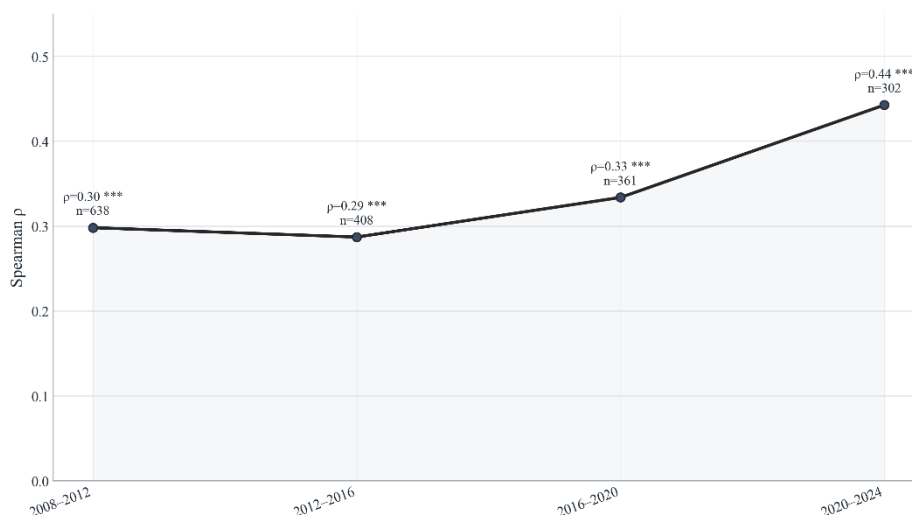
Šie rezultatai svarbūs platesnei tyrimo interpretacijai. Ankstesnė analizė parodė, kad opozicijos kalba apskritai yra negatyvesnė, tačiau H2 nepatvirtino nuoseklaus savos ir priešingos stovyklos kalbinio atskyrimo. Aktyvumo analizė sustiprina šią interpretaciją. Aktyvesni Seimo nariai iš tiesų linkę kalbėti negatyviau, tačiau šis negatyvumas nebūtinai reiškia didesnę emocinę poliarizaciją. Aktyvumas labiau siejasi su bendru kritiškesniu kalbėjimo tonu negu su sistemingu emociniu savos ir priešingos politinės stovyklos atskyrimu.

Apibendrinant, aktyvumo analizė rodo, kad aktyvesni Seimo nariai vidutiniškai kalba negatyviau, tačiau aktyvumas nėra reikšmingai susijęs su emocinės poliarizacijos rodikliu. Todėl

galima teigti, kad parlamentinis aktyvumas Lietuvos Seime labiau susijęs su bendru kalbos kritiškumu, o ne su stipresne emocine poliarizacija.

3.4. Tarpusavio kalbėjimo tono ryšys tarp Seimo narių

Siekiant patikrinti ketvirtąją hipotezę, buvo vertinama, ar tarp Seimo narių porų egzistuoja abipusis kalbėjimo tono ryšys. Šiuo tikslu kiekvienai parlamentarų porai buvo apskaičiuotas vidutinis sentimentų įvertis kryptimi A→B ir atskirai kryptimi B→A. Šių dviejų dydžių sąsajai nustatyti buvo taikytas Spearmano koreliacijos koeficientas. Kadangi mažesnė sentimentų įverčio reikšmė šiame tyrime reiškia negatyvesnį toną, teigiama koreliacija rodo, kad negatyvesnis kalbėjimas viena kryptimi yra susijęs su negatyvesniu kalbėjimu priešinga kryptimi.

Pav. 6. Abipusio kalbėjimo asimetrijos ryšio stiprumas pagal Seimo kadencijas.

Kaip matyti iš Pav. 6, visose analizuotose Seimo kadencijose nustatytas teigiamas ir statistiškai reikšmingas ryšys tarp kalbėjimo kryptimis A→B ir B→A. Tai reiškia, kad sentimentais abipusiškumas nėra vieno konkretaus laikotarpio rezultatas. Visose kadencijose matoma ta pati kryptis: kai vienas Seimo narys apie kitą kalba negatyviau, dažniau fiksuojamas ir negatyvesnis kalbėjimas atgaline kryptimi.

Ryšio stiprumas tarp kadencijų skiriasi. Pirmose dviejose kadencijose abipusio kalbėjimo tono ryšys yra silpnesnis, tačiau išlieka statistiškai reikšmingas. 2016–2020 m. kadencijoje šis ryšys sustiprėja, o didžiausia Spearmano koreliacijos reikšmė nustatyta 2020–2024 m. kadencijoje. Vadinasi, naujausiu laikotarpiu Seimo narių tarpusavio kalbėjimo tonas buvo labiau susijęs abiem kryptimis nei ankstesnėse kadencijose. Vis dėlto šį pokytį reikėtų interpretuoti atsargiai: Pav. 6 rodo ryšio sustiprėjimą paskutinėse kadencijose, bet neįrodo priežastinio atsakomojo mechanizmo.

Šis rezultatas papildo ankstesnių hipotezių išvadas. H1 parodė bendrą pozicijos ir opozicijos kalbos tono skirtumą, o H2 nepatvirtino nuoseklaus savos ir priešingos politinės stovyklos vertinimo atotrūkio. H4 rezultatai rodo kitą negatyvumo matmenį: dalis negatyvaus kalbėjimo gali būti susijusi su konkrečių parlamentarų tarpusavio santykiais. Taigi parlamentinis negatyvumas pasireiškia ne vien grupiniu ar instituciniu, bet ir tarpasmeniniu lygmeniu.

Svarbu pabrėžti, kad Spearmano koreliacija rodo sąsają, bet ne priežastingumą. Teigiamas ryšys tarp $A \rightarrow B$ ir $B \rightarrow A$ kalbėjimo tono nereiškia, kad vieno parlamento negatyvus pasisakymas tiesiogiai sukelia kito parlamento negatyvų atsaką. Tokį ryšį gali lemti ilgalaikiai politiniai konfliktai, frakcinė konkurencija, vieši skandalai, politinės darbotvarkės klausimai arba bendras konkrečių politikų tarpusavio priešpriešos intensyvumas. Todėl H4 rezultatai pagrindžia abipusio tono sąsają, tačiau neleidžia daryti išvados apie tiesioginį atsakomąjį elgesį.

Apibendrinant, ketvirtoji hipotezė pasitvirtino. Pav. 6 pateikti rezultatai rodo, kad visose analizuotose kadencijose egzistuoja statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys tarp to, kaip vienas Seimo narys kalba apie kitą, ir to, kaip pastarasis kalba apie pirmąjį. Vadinasi, Lietuvos Seimo diskurse galima identifikuoti sentimento abipusiškumo reiškinį: negatyvesnis kalbėjimas viena kryptimi dažnai siejasi su negatyvesniu kalbėjimu ir priešinga kryptimi.

4. DISKUSIJA

Šio tyrimo tikslas buvo nustatyti, ar 2008–2024 m. Lietuvos Respublikos Seimo stenogramose fiksuojamas negatyvus parlamentarų kalbėjimas apie kitus Seimo narius įgyja emocinei poliarizacijai būdingą formą, ar veikiau gali būti paaiškinamas kitais parlamentinio negatyvumo šaltiniais. Tam buvo analizuojama, ar Seimo nariai apie priešingos politinės stovyklos atstovus kalba negatyviau negu apie savosios stovyklos narius, ar pozicijos ir opozicijos kalbos tonas skiriasi, taip pat ar negatyvesnis kalbėjimas siejasi su individualiu parlamentinio kalbėjimo aktyvumu ir abipusiu tarpasmeniniu negatyvumu.

Pirmoji hipotezė šiame tyrime yra esminė, nes ji tiesiogiai tikrina pagrindinę emocinės poliarizacijos prielaidą – ar Seimo nariai apie priešingos politinės stovyklos atstovus kalba negatyviau negu apie savosios stovyklos narius. Tyrimas parodė, kad emocinė poliarizacija Lietuvos Seimo stenogramose nėra nuoseklus viso 2008–2024 m. laikotarpio bruožas. Viso laikotarpio lygmeniu nepasitvirtino pagrindinė emocinės poliarizacijos prielaida, kad Seimo nariai turėtų sistemingai palankiau vertinti savos politinės stovyklos atstovus ir negatyviau kalbėti apie priešingos stovyklos narius.

Evkoski ir bendraautorių tyrime, kuriame analizuoti šeši Europos parlamentai: Danijos Folketingas, Prancūzijos Nacionalinė Asamblėja, Lenkijos Seimas, Serbijos Narodna Skupština, Ispanijos Deputatų Kongresas ir Ukrainos Aukščiausioji Rada — emocinė poliarizacija buvo vertinama pagal tai, ar parlamentarai negatyviau kalba apie priešingos politinės stovyklos atstovus nei apie savosios. Šio tyrimo rezultatai parodė, kad visuose analizuotuose parlamentuose egzistuoja emocinei poliarizacijai būdingas kalbėjimo modelis.⁸⁵

Tokių pačių rezultatų nepavyko pastebėti analizuojant Lietuvos Seimo stenogramas. Viso 2008–2024 m. laikotarpio metu nebuvo nustatyta aiški savos ir priešingos politinės stovyklos skirtis. Seimo nariai nebuvo linkę palankiau kalbėti apie savos stovyklos atstovus ir negatyviau – apie priešingos. Vis dėlto, žiūrint pagal kadencijas, tyrime išsiskiria 2008–2012 m. kadencija, kurioje nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas. Šiuo laikotarpiu tiek pozicijos, tiek opozicijos kalbėtojai apie priešingos politinės stovyklos atstovus kalbėjo negatyviau nei apie savosios stovyklos narius. Kitas išsiskiriantis laikotarpis yra 2012–2016 m. kadencija. Šioje kadencijoje opozicijos kalbėtojų grupėje taip pat nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas, tačiau jo kryptis buvo priešinga

⁸⁵ Evkoski et al., „Affective Polarization across European Parliaments.“

emocinės poliarizacijos hipotezei. Opozicijos atstovai apie savosios grupės narius kalbėjo negatyviau nei apie pozicijos atstovus.

2012–2016 m. kadencijos rezultatas gerai parodo opozicijos kaip vientisos „savosios“ politinės stovyklos traktavimo ribotumą. Nors tyrime opozicija operacionalizuojama kaip viena politinė stovykla, realiai ji nebūtinai veikia kaip viena grupė. Opozicija, priešingai nei pozicija, susiformuoja į vieną bloką tik todėl, kad nėra valdančiojoje daugumoje, o jos funkcija iš esmės yra institucinė – kritikuoti valdančiąją daugumą. Tokia opozicijos kaip grupės samprata atitinka ir Lietuvos Respublikos Seimo statuto 41 straipsnį, kuriame opozicija pirmiausia apibrėžiama kaip Seimo narių frakcijos arba jų koalicijos, nesutinkančios su Vyriausybės programa.⁸⁶

Vis dėlto skirtumai nuo Evoski ir kt. darbo galėjo atsirasti ir dėl metodologijų darbų skirtumo ir dėl skirtingų parlamentų specifikos. Pagrindinis šio tyrimo ir Evkoski ir kt. darbo metodologinis skirtumas susijęs su procedūrinio turinio atskyrimu. Evkoski ir kt. procedūrinio turinio įtaką mažino pašalindami pirmą ir paskutinį kalbos sakinius, tačiau procedūrinių paminėjimų neklasifikavo kaip atskiros kategorijos.⁸⁷ Šiame darbe pasirinktas kitas sprendimas: prieš vertinant sentimentą, visi Seimo narių paminėjimai pirmiausia buvo suskirstyti į procedūrinius ir neprocedūrinius. Sentimentas buvo priskiriamas tik neprocedūriniais paminėjimams, nes būtent jie gali atspindėti kalbėtojo vertinamąjį santykį su minimu Seimo nariu. Kitas aspektas – tai, kaip veikia parlamentai ir kokiomis taisyklėmis juose organizuojami pasisakymai daro įtaką tam kas fiksuojama. Vienuose parlamentuose pasisakymai labiau atspindi frakcijų koordinuotas pozicijas ir valdžios – opozicijos priešpriešą, kituose – individualių parlamentarų aktyvumą, procedūrinius klausimus ar konkrečių politinių temų svarstymą.

Antroji hipotezė leidžia patikrinti vieną iš svarbiausių alternatyvių parlamentinio negatyvumo paaiškinimų – opozicinį vaidmenį. Jeigu negatyvesnis kalbėjimas pirmiausia siejasi su opozicijos statusu, tuomet dalis Seimo stenogramose fiksuojamo negatyvumo gali būti aiškinama kaip instituciškai nulemta valdžios kritikos funkcija. Gauti rezultatai rodo, kad opozicijos statusas yra reikšmingas parlamentinės kalbos tono veiksnys, o opozicijos negatyvumas pirmiausia atspindi jos vaidmenį kritikuojant, kontroliuojant ir kvestionuojant valdančiųjų sprendimus. Ši išvada siejasi su teorinėje dalyje aptartais parlamentinės kalbos sentimentų tyrimais, kuriuose opozicinis statusas taip pat siejamas su negatyvesniu kalbėjimo tonu. Tyrime apie Austrijos parlamentą⁸⁸ bei apie Japonijos⁸⁹

⁸⁶ Lietuvos Respublikos Seimas, *Lietuvos Respublikos Seimo statutas*, 1994 m. vasario 17 d., Nr. I-399, 41 str. 1 d., Teisės aktų registras, žiūrėta 2026 m. gegužės 10 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.123B53F30F70>

⁸⁷ Evkoski et al., „Affective Polarization across European Parliaments.“

⁸⁸ Rudkowsky et al., „More than Bags of Words“, 140–157.

⁸⁹ Matsuo ir Fukumoto, „Legislators’ Sentiment Analysis“, 1–17.

parlamentą nustatoma, kad opozicijos narių kalbos tonas dažniau yra negatyvesnis nei valdžios atstovų kalba. Taigi Lietuvos Seimo atvejis įsilieja į platesnę parlamentinių tyrimų kryptį, kurioje valdžios ir opozicijos skirtis laikoma svarbiu politinės kalbos tono veiksmu.

Frakcijų lygmens analizė parodė, kad opozicijos negatyvumas nėra susijęs su viena konkrečia partija ar pastovia frakcija. 2008–2012 m. labiausiai išsiskyrė „Tvarkos ir teisingumo“ frakcija, 2012–2016 m. – „Drąsos kelio“ ir Tėvynės sąjungos – Lietuvos krikščionių demokratų frakcijos, 2016–2020 m. – „Tvarkos ir teisingumo“ / „Suverenos Lietuvos“, Liberalų sąjūdžio ir Tėvynės sąjungos – Lietuvos krikščionių demokratų frakcijos, o 2020–2024 m. – Lietuvos regionų frakcija.

Nors būtų galima tikėtis, kad didžiausios opozicinės frakcijos visada turėtų būti negatyviausios ir aktyviausiai kritikuoti valdančiąją koaliciją, kadencijų rezultatai rodo sudėtingesnę situaciją. Negatyviausiai kalbėjusios frakcijos ne visada sutapo su didžiausiomis opozicinėmis frakcijomis, todėl opozicijos negatyvumas negali būti aiškinamas vien frakcijos dydžiu ar formalia opozicijos lyderyste. 2008–2012 m. išsiskyrusi „Tvarkos ir teisingumo“ frakcija buvo opozicijoje, tačiau nebuvo didžiausia opozicinė frakcija. 2012–2016 m. TS–LKD atvejis labiau atitinka didžiausios opozicinės frakcijos logiką, tačiau kartu išsiskyrė ir mažesnė „Drąsos kelio“ frakcija (opozicijoje buvo iki 2014 m. birželio 19 d.). 2016–2020 m. negatyvesniu tonu pasižymėjo kelios frakcijos. Šiuo laikotarpiu negatyvumas nebuvo sutelktas vienoje opozicinėje jėgoje, tačiau TS–LKD, vėlgi, buvo negatyviausia ir didžiausia šiuo laikotarpiu. 2020–2024 m. labiausiai išsiskyrė Lietuvos regionų frakcija, nors ji taip pat nebuvo didžiausia opozicinė frakcija.

Røed, Bäck ir Carroll tyrimas, nors orientuotas į individualių parlamentarų lygmenį, taip pat leidžia suprasti, kad neigiama retorika parlamente yra susijusi su partijų ir politinių blokų santykiais.⁹⁰ Jų analizėje neigiamas kalbėjimas dažniau nukreipiamas ne į bet kuriuos politinius veikėjus, o į konkurenciniu požiūriu reikšmingus ir ideologiškai nutolusius oponentus. Valdančiosios daugumos formavimas paprastai remiasi politinio ir vertybinio suderinamumo logika, todėl į koaliciją įtraukiamos artimesnės partijos, o labiau nutolusios frakcijos lieka opozicijoje. Dėl šios priežasties opozicijos kritika dažnu atveju persidengia su ideologine priešprieša valdančiajai stovyklai. Ši logika dera su koalicijų formavimo tyrimais, kuriuose pabrėžiama, kad valdančiosios daugumos dažniausiai formuojamos iš politiškai ir ideologiškai artimesnių partijų, o labiau nutolusios partijos dažniau lieka opozicijoje.⁹¹

⁹⁰ Røed, Bäck ir Carroll, „Who Polarizes Parliament?“, 137–147.

⁹¹ Indridi H. Indridason, „Coalition Formation and Polarisation“, *European Journal of Political Research* 50, Nr. 5 (2011): 689–718, doi:10.1111/j.1475-6765.2011.01990.x; Albert Falcó-Gimeno ir Pablo Fernandez-Vazquez, „Choices That Matter: Coalition Formation and Parties' Ideological Reputations“, *Political Science Research and Methods* 8, Nr. 2

Trečioji hipotezė į diskusiją įtraukiama kaip papildomas testas, leidžiantis įvertinti, ar negatyvesnis kalbėjimo tonas gali būti susijęs ne su „savų“ ir „priešininkų“ emociniu atskyrimu, bet su individualiais parlamentinio elgesio skirtumais. Tyrime keliama hipotezė, jog aktyvesni Seimo nariai turėtų būti negatyvesni. Ši prielaida iš esmės pasitvirtino – aktyvesnis kalbėjimas buvo susijęs su žemesniu vidutiniu sentimentu kitų Seimo narių atžvilgiu. Evkoski ir bendraautorių tyrime parlamentarų aktyvumo analizė rodo panašią išvadą, kad aktyvumas susijęs su bendru negatyvesniu kalbos tonu, tačiau nėra susijęs su emocine poliarizacija.⁹² Tai reiškia, kad aktyvesni parlamentarai kalba negatyviau apskritai, bet jų kalboje nebūtinai ryškiau atsiskiria savosios ir priešingos politinės grupės vertinimas. Panaši tendencija matoma ir šiame tyrime, kuriame aktyvesni Seimo nariai pasižymi žemesniu vidutiniu sentimentu, tačiau aktyvumas nėra reikšmingai susijęs su emocinės poliarizacijos rodikliu. Aktyvumo rezultatas leidžia manyti, kad bendrą Seimo tono įspūdį gali neproporcingai formuoti santykinai nedidelė kalbančių parlamentarų dalis. Kadangi aktyvumas siejasi su negatyvesniu tonu, bet nesisieja su emocinės poliarizacijos rodikliu, bendras konfliktiškumo įspūdis gali būti stiprinamas matomiausiu daugiausiai kalbančių asmenų.

Ketvirtoji hipotezė leidžia įvertinti, ar dalį Seimo negatyvumo geriau paaiškina ne grupinis susiskaldymas, o abipusis tarpasmeninis negatyvumas tarp konkrečių parlamentarų. Tyrime keliama prielaida, kad kuo negatyviau vienas Seimo narys kalba apie kitą, tuo negatyviau šis kalba apie pirmąjį. Rezultatai šią prielaidą patvirtino, nes visose kadencijose nustatytas statistiškai reikšmingas abipusio tono ryšys. Šis rezultatas gali būti paaiškintas Andersson ir Pearson keliama nepagarbaus bendravimo spiralė (angl., *incivility spiral*) idėją, pagal kurią neigiama ar nepagarbi sąveika gali paskatinti atsakomąjį negatyvumą ir ilgainiui virsti pasikartojančia neigiamos komunikacijos spirale.⁹³ Nors ši teorinė prieiga nėra sukurta parlamentinės kalbos analizei, ji padeda interpretuoti šiame tyrime nustatytą abipusio tono ryšį. Šios hipotezės rezultatai taip pat dera su Evkoski ir bendraautorių tyrimo išvadomis. Tirtuose parlamentuose autoriai taip pat nustatė, jog yra abipusiškumo ryšys. Tai, kad grupiniu lygmeniu nepasitvirtino nuoseklus savos ir priešingos stovyklos atskyrimas, bet poriniu lygmeniu nustatytas statistiškai reikšmingas abipusis tono ryšys, leidžia teigti, jog dalis Seimo negatyvumo formuojasi ne blokų, o konkrečių parlamentarų tarpusavio santykių lygmeniu.

(2020): 285–300, doi:10.1017/psrm.2018.63; L. Constantin Wurthmann ir Svenja Krauss, „The Closer, the Better – How Perceived Ideological Proximity between Parties Affects the Emergence of Coalition Preferences,“ *Political Research Exchange* 6, Nr. 1 (2024): 2303130, doi:10.1080/2474736X.2024.2303130.

⁹² Evkoski et al., „Affective Polarization across European Parliaments.“

⁹³ Andersson ir Pearson, „Tit for Tat?,“ 452–471.

Šie rezultatai leidžia aiškiau atskirti seime esantį negatyvumą nuo emocinės poliarizacijos. Emocinė poliarizacija duomenyse atrodo kaip epizodinis, o ne struktūrinis reiškinys. Apibendrinant diskusiją, tyrimas parodė, kad 2008–2024 m. Lietuvos Respublikos Seimo stenogramose parlamentinis negatyvumas yra aiškiai matomas, tačiau jis nebūtinai reiškia emocinę poliarizaciją. Analizė atskleidė, kad negatyvesnis kalbėjimas apie kitus Seimo narius labiau sietinas su opozicijos vaidmeniu, individualiu parlamentinio kalbėjimo aktyvumu ir abipusiu neigiamu kalbėjimo tonu tarp konkrečių parlamentarų. Vis dėlto nebuvo nustatyta, kad viso analizuojamo laikotarpio mastu Seimo nariai sistemiškai palankiau kalbėtų apie savosios politinės stovyklos atstovus ir negatyviau – apie priešingos stovyklos narius. Todėl Lietuvos Seimo atveju tikslingiau kalbėti ne apie stabiliai įsitvirtinusią emocinę poliarizaciją, bet apie daugiasluoksnį parlamentinį negatyvumą, kurį formuoja skirtingi instituciniai, individualūs ir tarpasmeniniai veiksniai.

Tyrimo ribotumai:

Pirmasis tyrimo ribotumas susijęs su sentimentų kodavimu ir automatizuotu jų klasifikavimu. Nors mokymo aibė buvo sudaryta rankiniu būdu ir abejotini atvejai buvo papildomai peržiūrimi, sentimentų kodavimas vis tiek neišvengiamai turi subjektyvumo elementą. Papildomas šio etapo ribotumas yra tai, kad visai anotuotai imčiai nebuvo apskaičiuotas formalus tarpkoduotojų sutariamumo rodiklis, pavyzdžiui, Cohen'o kappa.⁹⁴ Kai kuriais atvejais neigiamo ar teigiamo tono intensyvumą gali būti sunku įvertinti vienareikšmiškai, ypač kai pasisakymuose vartojama ironija, netiesioginė kritika, dviprasmiškos formuluotės ar mandagios formos, turinčios kritinį turinį. Todėl dalis rankiniu būdu pažymėtų paminėjimų galėjo būti interpretuoti skirtingai, net ir taikant bendrą kodavimo schemą. Su šiuo ribotumu susijusi ir automatizuoto modelio paklaida. Modelis buvo mokomas remiantis rankiniu būdu sužymėta aibe, todėl jo rezultatai priklauso nuo pradinio kodavimo tikslumo ir nuoseklumo. Be to, nors modelio vertinimo rodikliai rodo pakankamą tinkamumą didelės apimties analizei, jis negali visiškai tiksliai atpažinti visų kalbos niuansų. Ypač sudėtingi gali būti kontekstiniai atvejai, kai tikrasis kalbėtojo vertinimas atsiskleidžia platesniame pasisakyme, ankstesnėje diskusijos eigoje ar politiniame kontekste. Todėl tyrimo rezultatai turėtų būti vertinami kaip sisteminga didelės apimties tendencijų analizė, o ne kaip neklįstantis kiekvieno atskiuro paminėjimo sentimentų įvertinimas.⁹⁵

⁹⁴ Jacob Cohen, „A Coefficient of Agreement for Nominal Scales,“ *Educational and Psychological Measurement* 20, nr. 1 (1960): 37–46, doi:10.1177/001316446002000104.

⁹⁵ Justin Grimmer ir Brandon M. Stewart, „Text as Data: The Promise and Pitfalls of Automatic Content Analysis Methods for Political Texts,“ *Political Analysis* 21, nr. 3 (2013): 267–297, doi:10.1093/pan/mps028.

Antras ribotumas susijęs su automatinio Seimo narių paminėjimų identifikavimu. Šiame tyrime paminėjimai buvo atpažįstami pagal Seimo narių vardus, pavardes ir galimas jų formas, todėl dalis atvejų galėjo būti neidentifikuota arba identifikuota netiksliai. Pavyzdžiui, analizė galėjo neapimti situacijų, kai kalbėtojas nemini konkretaus Seimo nario pavardės, bet kalba apie jo partiją, frakciją ar politinę grupę. Tokiais atvejais negatyvus vertinimas gali būti nukreiptas į konkretų politinį veikėją netiesiogiai, tačiau automatiname paminėjimų identifikavime jis nebūtų priskirtas konkrečiam asmeniui. Taip pat galėjo būti praleisti atvejai, kai į Seimo narį referuojama be vardo ar pavardės, pavyzdžiui, vartojant formuluotes „prieš tai kalbėjęs kolega“, „komiteto pirmininkas“, „ministras“, „pranešėjas“ ar „jūs“. Tokios nuorodos parlamentinėje kalboje yra dažnos, tačiau jas automatiškai susieti su konkrečiu asmeniu yra sudėtinga. Dėl to tyrimas tiksliausiai fiksuoja tiesioginius Seimo narių paminėjimus, bet ne visą netiesioginį kalbėjimą apie politinius veikėjus. Tai reiškia, kad dalis vertinamojo tono, ypač nukreipto į partijas, frakcijas ar ankstesnius kalbėtojus, galėjo likti už analizės ribų.

Trečias ribotumas susijęs su pozicijos ir opozicijos operacionalizavimu. Šiame tyrime pozicija ir opozicija naudojamos kaip pagrindinės politinės stovyklos, tačiau daugiapartinėse parlamentinėse sistemose šios stovyklos realiame politiniame procese nėra visiškai vienalytės. Opozicija gali būti sudaryta iš tarpusavyje konkuruojančių, skirtingas ideologines pozicijas užimančių ar skirtingas politines strategijas taikančių frakcijų. Panašiai ir pozicijos viduje gali egzistuoti nesutarimų, įtampų ar skirtingų prioritetų tarp koalicijos partnerių. Todėl pozicijos ir opozicijos skirtis yra naudinga analitinė kategorija, bet ji supaprastina sudėtingesnę parlamentinių santykių struktūrą. Be to, pozicijos ir opozicijos statusas nebūtinai tiksliai sutampa su ideologiniu artimumu ar nutolimu. Valdančiosios koalicijos formuojamos pagal politinio suderinamumo, mandatų skaičiaus, derybų ir strateginių aplinkybių logiką, todėl koalicijos statusas nėra tobulas ideologinio atstumo matas. Kai kurios opozicinės frakcijos tam tikrais klausimais gali būti artimos valdančiajai daugumai, o kai kurios pozicijos frakcijos gali turėti reikšmingų tarpusavio skirtumų.

Ketvirtas ribotumas susijęs su nevienodu analizuojamo laikotarpio politiniu kontekstu. Tyrimas apima 2008–2024 m., todėl į analizę patenka labai skirtingi politiniai ir visuomeniniai laikotarpiai: ekonominė krizė, skirtingų vyriausybių veikla, pandemija, geopolitinės įtampos ir kiti svarbūs įvykiai. Tokie kontekstai gali daryti įtaką parlamentinės kalbos tonui, nes kriziniu ar politiškai įtemptu laikotarpiu Seimo narių kalba gali tapti kritiškesnė, aštresnė ar labiau konfliktinė. Dėl to kadencijų skirtumai nebūtinai kyla tik iš pozicijos, opozicijos ar frakcijų sudėties. Juos gali veikti ir platesnės politinės aplinkybės, svarstomos temos, visuomenės nuotaikos ar konkrečiu metu dominavę politiniai konfliktai. Todėl šiame tyrime nustatyti laikotarpių skirtumai turėtų būti interpretuojami atsižvelgiant

į tai, kad Seimo kalbos toną formuoja ne tik parlamentinė struktūra, bet ir platesnis politinis kontekstas.

IŠVADOS

1. Emocinės poliarizacijos, parlamentinio negatyvumo ir parlamentinio diskurso literatūros analizė parodė, kad emocinė poliarizacija parlamentinėje kalboje turi būti skiriama nuo bendro negatyvumo. Jos raiška fiksuojama tada, kai apie priešingos politinės stovyklos atstovus kalbama sistemiškai negatyviau negu apie savosios stovyklos narius. Bendras negatyvus kalbėjimo tonas savaime nėra pakankamas emocinės poliarizacijos rodiklis, nes jį taip pat gali aiškinti opozicinis vaidmuo, individualus kalbėjimo aktyvumas ir abipusis tarpasmeninis negatyvumas.

2. Tyrimo metu buvo surinktas, struktūruotas ir kompiuterinei analizei parengtas 2008–2024 m. Lietuvos Respublikos Seimo stenogramų tekstynas. Į analizę įtrauktos 1 764 stenogramos, kurios po pirminio apdorojimo buvo suskaidytos į tekstinius segmentus ir parengtos Seimo narių paminėjimų identifikavimui. Paminėjimai buvo susieti su kalbančiojo ir minimo asmens frakcine priklausomybe bei pozicijos arba opozicijos statusu konkrečiu laikotarpiu. Sudaryta 15 tūkst. rankiniu būdu anotuotų Seimo narių paminėjimų mokymo aibė ir sukurtas dviejų pakopų automatizuoto klasifikavimo modelis. Pirmojoje pakopoje modelis atskyrė procedūrinius ir neprocedūrinius paminėjimus, o antrojoje neprocedūriniams paminėjimams priskyrė sentimentą 0–5 skalėje. Procedūrinių paminėjimų atskyrimas buvo svarbus metodologinis sprendimas, nes didelė dalis Seimo stenogramose esančių asmenų paminėjimų yra susiję su posėdžio eiga, kreipiniais ar kalbėjimo tvarka ir neatspindi vertinamojo santykio su minimu politiniu veikėju.

3. Įvertinus, ar Seimo narių kalbėjimas apie kitus parlamentarus atitinka emocinės poliarizacijos logiką, nustatyta, kad viso 2008–2024 m. laikotarpio lygmeniu pagrindinė emocinės poliarizacijos prielaida nebuvo patvirtinta. Seimo nariai nebuvo sistemiškai linkę apie priešingos politinės stovyklos atstovus kalbėti negatyviau negu apie savosios stovyklos narius. Pozicijos grupėje matoma tik labai silpna tendencija, o opozicijos kalbėtojų grupėje skirtumas beveik neišryškėjo. Kadencijų analizė parodė, kad aiškiausi savosios ir priešingos politinės stovyklos vertinimo skirtumai buvo nustatyti 2008–2012 m. kadencijoje, tačiau vėlesniais laikotarpiais toks skirtumas nebuvo nuoseklus. Todėl emocinės poliarizacijos raiška Seimo stenogramose laikytina epizodine, o ne nekintančią viso tiriamo laikotarpio savybe.

4. Patikrinus alternatyvius parlamentinio negatyvumo paaiškinimus nustatyta, kad negatyvus kalbėjimas Seime labiau siejasi su keliais skirtingais šaltiniais negu su vieninga emocinės poliarizacijos logika. Pirma, pozicijos ir opozicijos skirtis pasirodė esanti svarbus kalbos tono veiksnys. Opozicijos atstovai visose analizuotose kadencijose apie kitus Seimo narius kalbėjo negatyviau nei pozicijos atstovai. Dalis negatyvumo gali būti aiškinama opoziciniam vaidmeniui

būdinga valdžios kritikos ir kontrolės funkcija. Antra, aktyvesni Seimo nariai vidutiniškai kalbėjo negatyvesniu tonu, tačiau aktyvumas nebuvo reikšmingai susijęs su emocinės poliarizacijos rodikliu. Vadinasi, aktyvesnis dalyvavimas parlamentinėje komunikacijoje labiau siejasi su bendru kritiškumu, o ne su stipresniu savosios ir priešingos politinės stovyklos atskyrimu. Trečia, nustatytas statistiškai reikšmingas abipusis Seimo narių kalbėjimo tono ryšys. Kuo negatyviau vienas Seimo narys kalbėjo apie kitą, tuo negatyvesnis tonas dažniau buvo fiksuojamas ir priešinga kryptimi. Tai rodo, kad parlamentinis negatyvumas turi ir tarpasmeninį matmenį, nors šis ryšys neleidžia daryti priežastinių išvadų apie tiesioginį atsakomąjį elgesį.

Apibendrinant galima teigti, kad šiame darbe emocinės poliarizacijos klausimas buvo tikrinamas nuoseklia keturių hipotezių seka. Pirmoji hipotezė atliko pagrindinį testą ir leido įvertinti, ar 2008–2024 m. Lietuvos Respublikos Seimo stenogramose negatyvus kalbėjimas apie kitus Seimo narius įgyja emocinei poliarizacijai būdingą formą, tai yra ar apie priešingos politinės stovyklos atstovus kalbama negatyviau negu apie savosios stovyklos narius. Ši hipotezė viso laikotarpio lygmeniu nepasitvirtino, todėl nebuvo pagrindo teigti, kad emocinė poliarizacija yra nuoseklus analizuojamo laikotarpio Seimo diskurso bruožas. Antroji hipotezė leido patikrinti, ar nustatytą negatyvumą geriau paaiškina opozicinis vaidmuo, ir rezultatai parodė, kad opozicijos atstovai apie kitus Seimo narius kalbėjo negatyviau negu pozicijos atstovai. Trečioji hipotezė parodė, kad negatyvesnis kalbėjimo tonas taip pat siejasi su individualiu parlamentinio kalbėjimo aktyvumu, tačiau šis aktyvumas nebuvo susijęs su stipresniu savosios ir priešingos politinės stovyklos skirtumu. Ketvirtoji hipotezė atskleidė, kad dalis negatyvumo gali būti aiškinama ir tarpasmeniniu lygmeniu, nes tarp Seimo narių porų nustatytas statistiškai reikšmingas abipusis kalbėjimo tono ryšys. Todėl galutinė šio darbo išvada yra ta, kad 2008–2024 m. Lietuvos Respublikos Seimo stenogramose fiksuojamas negatyvumas veikiau atspindi ne pastovią ir įsitvirtinusią emocinę poliarizaciją, o skirtingų parlamentinio negatyvumo šaltinių – opozicinio vaidmens, individualaus aktyvumo ir tarpasmeninio abipusiškumo – sąveiką.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Abercrombie, Gavin, ir Riza Batista-Navarro. „Sentiment and Position – Taking Analysis of Parliamentary Debates: A Systematic Literature Review.“ *Journal of Computational Social Science* 3, nr. 1 (2020): 245–270. <https://doi.org/10.1007/s42001-019-00060-w>.
2. Andersson, Lynne M., ir Christine M. Pearson. „Tit for Tat? The Spiraling Effect of Incivility in the Workplace.“ *Academy of Management Review* 24, nr. 3 (1999): 452–471.
3. Bäck, Hanna, ir Royce Carroll. „Polarization and Gridlock in Parliamentary Regimes.“ *Legislative Scholar* 3, nr. 1 (2018): 2–3.
4. Baumeister, Roy F., Ellen Bratslavsky, Catrin Finkenauer ir Kathleen D. Vohs. „Bad Is Stronger Than Good.“ *Review of General Psychology* 5, nr. 4 (2001): 323–370. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.5.4.323>.
5. Cohen, Jacob. „A Coefficient of Agreement for Nominal Scales.“ *Educational and Psychological Measurement* 20, nr. 1 (1960): 37–46. <https://doi.org/10.1177/001316446002000104>.
6. Cox, Loreto, Pedro Cubillos ir Carmen Le Foulon. „Affective Polarization and Democratic Erosion: Evidence from a Context of Weak Partisanship.“ *Political Science Research and Methods* FirstView (2025): 1–8. <https://doi.org/10.1017/psrm.2025.10019>.
7. Curini, Luigi, Airo Hino ir Atsushi Osaka. „The Intensity of Government–Opposition Divide as Measured through Legislative Speeches and What We Can Learn from It: Analyses of Japanese Parliamentary Debates, 1953–2013.“ *Government and Opposition* 55, nr. 2 (2020): 184–201. <https://doi.org/10.1017/gov.2018.15>.
8. Dias, Nicholas, ir Yphtach Lelkes. „The Nature of Affective Polarization: Disentangling Policy Disagreement from Partisan Identity.“ *American Journal of Political Science* 66, nr. 3 (2022): 775–790.
9. Druckman, James N., ir Matthew S. Levendusky. „What Do We Measure When We Measure Affective Polarization?“ *Public Opinion Quarterly* 83, nr. 1 (2019): 114–122. <https://doi.org/10.1093/poq/nfz003>.
10. Evkoski, Bojan, Igor Mozetič, Nikola Ljubešić ir Petra Kralj Novak. „Affective Polarization across European Parliaments.“ *arXiv preprint arXiv:2508.18916* (2025). <https://doi.org/10.48550/arXiv.2508.18916>.
11. Falcó-Gimeno, Albert, ir Pablo Fernandez-Vazquez. „Choices That Matter: Coalition Formation and Parties’ Ideological Reputations.“ *Political Science Research and Methods* 8, nr. 2 (2020): 285–300. <https://doi.org/10.1017/psrm.2018.63>.

12. Fiorina, Morris P., ir Samuel J. Abrams. „Political Polarization in the American Public.“ *Annual Review of Political Science* 11, nr. 1 (2008): 563–588.
13. Gidron, Noam, James Adams ir Will Horne. *American Affective Polarization in Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020.
14. Gouldner, Alvin W. „The Norm of Reciprocity: A Preliminary Statement.“ *American Sociological Review* 25, nr. 2 (1960): 161–178.
15. Grimmer, Justin, ir Brandon M. Stewart. „Text as Data: The Promise and Pitfalls of Automatic Content Analysis Methods for Political Texts.“ *Political Analysis* 21, nr. 3 (2013): 267–297. <https://doi.org/10.1093/pan/mps028>.
16. Haselmayer, Martin, Sarah C. Dingler ir Marcelo Jenny. „How Women Shape Negativity in Parliamentary Speeches: A Sentiment Analysis of Debates in the Austrian Parliament.“ *Parliamentary Affairs* 75, nr. 4 (2022): 867–886. <https://doi.org/10.1093/pa/gsab045>.
17. Huber, Lena Maria, Anita Bodlos, Elisabeth Graf ir Thomas M. Meyer. „Disseminating Legislative Debates: How Legislators Communicate the Parliamentary Agenda.“ *Party Politics* 28, nr. 2 (2022): 365–376. <https://doi.org/10.1177/1354068820982555>.
18. Indridason, Indridi H. „Coalition Formation and Polarisation.“ *European Journal of Political Research* 50, nr. 5 (2011): 689–718. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2011.01990.x>.
19. Iyengar, Shanto, Gaurav Sood ir Yphtach Lelkes. „Affect, Not Ideology: A Social Identity Perspective on Polarization.“ *Public Opinion Quarterly* 76, nr. 3 (2012): 405–431.
20. Iyengar, Shanto, Yphtach Lelkes, Matthew Levendusky, Neil Malhotra ir Sean J. Westwood. „The Origins and Consequences of Affective Polarization in the United States.“ *Annual Review of Political Science* 22 (2019): 129–146.
21. Iyengar, Shanto, ir Sean J. Westwood. „Fear and Loathing across Party Lines: New Evidence on Group Polarization.“ *American Journal of Political Science* 59, nr. 3 (2015): 690–707. <https://doi.org/10.1111/ajps.12152>.
22. Januškevičiūtė, Justina. „Informacinių šulinių ir filtro burbulų socialinėse medijose keliamos grėsmės politinių naujienų gavimo procesui.“ *Information & Media* 94 (2022): 39–52. <https://doi.org/10.15388/Im.2022.94.64>.
23. Januškevičiūtė, Justina. „Lietuvos politinių partijų ir nepriklausomų politinių pilietinių judėjimų sekėjų „Facebooke“ polinkis į politinę poliarizaciją ir informacinio šulinio formavimąsi.“ *Parlamento studijos*, nr. 31 (2021): 85–98. <https://doi.org/10.51740/ps.vi31.777>.
24. Kapociūtė-Dzikiene, Jurgita, Robertas Damaševičius ir Marcin Woźniak. „Sentiment Analysis of Lithuanian Texts Using Traditional and Deep Learning Approaches.“ *Computers* 8, nr. 1 (2019): 4. <https://doi.org/10.3390/computers8010004>.

25. Kapočiūtė-Dzikienė, Jurgita, Algis Krupavičius ir Tomas Krilavičius. „A Comparison of Approaches for Sentiment Classification on Lithuanian Internet Comments.“ Kn. *Proceedings of the 4th Biennial International Workshop on Balto-Slavic Natural Language Processing*, 2–11. Sofia, Bulgaria: Association for Computational Linguistics, 2013.
26. Kapočiūtė-Dzikienė, Jurgita, ir Algis Krupavičius. „Predicting Party Group from the Lithuanian Parliamentary Speeches.“ *Information Technology and Control* 43, nr. 3 (2014): 321–332. <https://doi.org/10.5755/j01.itc.43.3.5871>.
27. Kapočiūtė-Dzikienė, Jurgita, ir Askars Salimbajevs. „Comparison of Deep Learning Approaches for Lithuanian Sentiment Analysis.“ *Baltic Journal of Modern Computing* 10, nr. 3 (2022): 283–294. <https://doi.org/10.22364/bjmc.2022.10.3.02>.
28. Kingzette, Jon, James N. Druckman, Samara Klar, Yanna Krupnikov, Matthew Levendusky ir John Barry Ryan. „How Affective Polarization Undermines Support for Democratic Norms.“ *Public Opinion Quarterly* 85, nr. 2 (2021): 663–677.
29. Lauderdale, Benjamin E., ir Alexander Herzog. „Measuring Political Positions from Legislative Speech.“ *Political Analysis* 24, nr. 3 (2016): 374–394. <https://doi.org/10.1093/pan/mpw017>.
30. Leininger, Arndt, Felix Grünewald ir Nelly Buntfuß. „Ideological and Affective Polarization in Multiparty Systems.“ *SocArXiv*, 2024 m. gegužės 22 d. <https://doi.org/10.31235/osf.io/mz6rs>.
31. Lietuvos Respublikos Seimas. *Lietuvos Respublikos Seimo statutas*. 1994 m. vasario 17 d., Nr. I-399. Teisės aktų registras. Žiūrėta 2026 m. gegužės 10 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.123B53F30F70>
32. Lucas, Jack, ir Lior Sheffer. „What Explains Elite Affective Polarization? Evidence from Canadian Politicians.“ *Political Psychology* 46, nr. 1 (2025): 71–84. <https://doi.org/10.1111/pops.12974>.
33. Mandravickaitė, Justina, ir Tomas Krilavičius. „Lietuvos Respublikos Seimo narių kalbinė raida atsižvelgiant į jų politinę orientaciją.“ *Darbai ir dienos* 64 (2015): 133–151.
34. Mandravickaitė, Justina, ir Tomas Krilavičius. „Stylometric Analysis of Parliamentary Speeches: Gender Dimension.“ Kn. *Proceedings of the 6th Workshop on Balto-Slavic Natural Language Processing*, 102–107. Valencia, Spain: Association for Computational Linguistics, (2017). <https://doi.org/10.18653/v1/W17-1416>.
35. Martin, Danielle, ir Alessandro Nai. „Deepening the Rift: Negative Campaigning Fosters Affective Polarization in Multiparty Elections.“ *Electoral Studies* 87 (2024): 102745. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2024.102745>.

36. Matsuo, Akitaka, ir Kentaro Fukumoto. „Legislators’ Sentiment Analysis Supervised by Legislators.“ *Political Science Research and Methods* FirstView (2025): 1–17. <https://doi.org/10.1017/psrm.2025.10048>.
37. McCoy, Jennifer, ir Murat Somer. „Toward a Theory of Pernicious Polarization and How It Harms Democracies: Comparative Evidence and Possible Remedies.“ *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 681, nr. 1 (2019): 234–271. <https://doi.org/10.1177/0002716218818782>.
38. Nemoto, Kuniaki, ir Pedro Franco de Campos Pinto. „Civility and Hostility in Parliamentary Politics.“ Pranešimas *Asian Political Methodology Meeting*, Kiotas, 2019 m. sausio 5 d.
39. Proksch, Sven-Oliver, ir Jonathan B. Slapin. „Institutional Foundations of Legislative Speech.“ *American Journal of Political Science* 56, nr. 3 (2012): 520–537. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2011.00565.x>.
40. Proksch, Sven-Oliver, ir Jonathan B. Slapin. „Position Taking in European Parliament Speeches.“ *British Journal of Political Science* 40, nr. 3 (2010): 587–611. <https://doi.org/10.1017/S0007123409990299>.
41. Ramonaitė, Ainė. „Partinė tapatybė Lietuvoje: šeimos socializacijos, politinių skirčių ar įpročio padarinys?“ *Politologija* 73, nr. 1 (2014): 3–35. <https://doi.org/10.15388/Polit.2014.1.2995>.
42. Ramonaitė, Ainė. *Posovietinės Lietuvos politinė anatomija*. Vilnius: Versus aureus, 2007.
43. Reiljan, Andres. „‘Fear and Loathing across Party Lines’ (Also) in Europe: Affective Polarisation in European Party Systems.“ *European Journal of Political Research* 59, nr. 2 (2020): 376–396.
44. Rheault, Ludovic, Kaspar Beelen, Christopher Cochrane ir Graeme Hirst. „Measuring Emotion in Parliamentary Debates with Automated Textual Analysis.“ *PLOS ONE* 11, nr. 12 (2016): e0168843. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0168843>.
45. Røed, Maiken, Hanna Bäck ir Royce Carroll. „Who Polarizes Parliament? Partisan Hostility in Norwegian Legislative Debates.“ *Party Politics* 31, nr. 1 (2025): 137–147. <https://doi.org/10.1177/13540688231215003>.
46. Rudkowsky, Elena, Martin Haselmayer, Matthias Wastian, Marcelo Jenny, Štefan Emrich ir Michael Sedlmair. „More than Bags of Words: Sentiment Analysis with Word Embeddings.“ *Communication Methods & Measures* 12, nr. 2–3 (2018): 140–157. <https://doi.org/10.1080/19312458.2018.1455817>.
47. Sánchez-Ferrer, Leonardo, ir Mariano Torcal. „Affective Polarization and Consensus Building Among Parliamentary Elites.“ *American Behavioral Scientist*, paskelbta internete 2024 m. rugsėjo 25 d. <https://doi.org/10.1177/00027642241285147>.

48. Slapin, Jonathan B., ir Sven-Oliver Proksch. „Look Who’s Talking: Parliamentary Debate in the European Union.“ *European Union Politics* 11, nr. 3 (2010): 333–357. <https://doi.org/10.1177/1465116510369266>.
49. Šuminas, Andrius. „Parlamentarizmo mokslinių tyrimų dešimtmetis: 2004–2013 m. „Parlamento studijų“ ir pasaulinių tendencijų apžvalga.“ *Parlamento studijos* 16 (2014): 5–17.
50. Tajfel, Henri, ir John C. Turner. „An Integrative Theory of Intergroup Conflict.“ Kn. *The Social Psychology of Intergroup Relations*, sud. William G. Austin ir Stephen Worchel, 33–47. Monterey, CA: Brooks/Cole, 1979.
51. Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas. „Parama demokratinėms institucijoms ir visuomenės poliarizacija: tarpusavio sąveikų analizė.“ Žiūrėta 2026 m. gegužės 10 d. <https://www.tspmi.vu.lt/tyrimas/parama-demokratinems-institucijoms-ir-visuomenes-poliarizacija-tarpusavio-saveiku-analize/>.
52. Wagner, Markus. „Affective Polarization in Europe.“ *European Political Science Review* 16 (2024): 378–391.
53. Wagner, Markus. „Affective Polarization in Multiparty Systems.“ *Electoral Studies* 69 (2021): 102199. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2020.102199>.
54. Westphal, Manon. „Affective Polarization and Political Theory.“ Kn. *Handbook of Affective Polarization*, sud. Mariano Torcal ir Eelco Harteveld, 35–50. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, (2025). <https://doi.org/10.4337/9781035310609.00008>.
55. Wurthmann, L. Constantin, ir Svenja Krauss. „The Closer, the Better – How Perceived Ideological Proximity between Parties Affects the Emergence of Coalition Preferences.“ *Political Research Exchange* 6, nr. 1 (2024): 2303130. <https://doi.org/10.1080/2474736X.2024.2303130>.

DIRBTINIO INTELEKTO NAUDOJIMO DEKLARACIJA

Vardas, pavardė: Nojus Budavičius

Studento pažymėjimo numeris: 2315516

Prašome pažymėti „x“ taikytiniems punktams:

☐ Aš **nenaudojau** dirbtinio intelekto įrankių pateikiamame darbe.

☒ Aš **naudojau** vieną ar kelis dirbtinio intelekto įrankius pateikiamame darbe.

Jei taip, kokius? „ChatGPT“

Dirbtinio intelekto įrankius naudoju kritiškai, kaip pagalbinę priemonę. Prisiimu visą atsakomybę už darbe pateiktą informaciją, argumentus ir galutinius darbo rezultatus.

.....

Prašome pažymėti „x“ taikytiniems punktams bei paaiškinti, kaip naudojote dirbtinį intelektą:

Aš naudoju dirbtinio intelekto įrankius šiam/-iems tikslui/-ams:

- ☐ **Idėjų generavimui** (pavyzdžiui: argumentų ar kontra-argumentų generavimui, struktūros plano sudarymui, galimų tyrimo klausimų generavimui)

Paaiškinkite:

- ☒ **Informacijos paieškai** (pavyzdžiui: papildomos literatūros ar kontekstinės informacijos paieškai)

Paaiškinkite: Dirbtinio intelekto įrankiai buvo pasitelkti kaip pagalbinė paieškos priemonė, siekiant identifikuoti magistro darbui aktualią mokslinę literatūrą ir platesnį tyrimo kontekstą.

3. ☐ **Kaip rašymo asistentą** (pavyzdžiui: gramatinių ar stiliaus klaidų taisymui, vertimui, pastraipų perstruktūravimui ir pan.)

Paašškinkite:

4. ☐ **Vizualinės medžiagos kūrimui** (pavyzdžiui: naujo paveikslėlio, žemėlapių sukūrimui ar redagavimui)

Paašškinkite:

5. ☒ **Kaip mokymosi pagalbininką** (pavyzdžiui: papildomam medžiagos paaiškinimui paprastesne kalba, sąvokų ar teorinių koncepcijų palyginimui, žinių patikrinimo užduočių generavimui ir pan.)

Paašškinkite: Analizuojant mokslinę literatūrą, dirbtinis intelektas kai kuriais atvejais buvo naudojamas kaip papildoma pagalbinė priemonė, padedanti paprastesne kalba paaiškinti nagrinėjamas teorijas ir sąvokas, kad būtų lengviau suprasti skaitomus šaltinius.

6. ☒ **Duomenų analizei** (pavyzdžiui: skaičiavimui, kodavimui, kokybinių ar kiekybinių duomenų vizualizacijai, lentelės ar grafiko sukūrimui)

Paašškinkite: Dirbtinis intelektas buvo naudojamas kaip pagalbinė priemonė peržiūrint ir koreguojant tyrimo metu rašytą Python kodą, skirtą duomenų apdorojimui ir analizei. Galutiniai analizės sprendimai ir rezultatų interpretavimas buvo atliekami savarankiškai.

7. ☐ **Efektyvumo didinimui** (pavyzdžiui: tekstų santraukų kūrimui, išnašų formatavimui ir pan.)

Paašškinkite:

8. ☐ **Kitu būdu.**

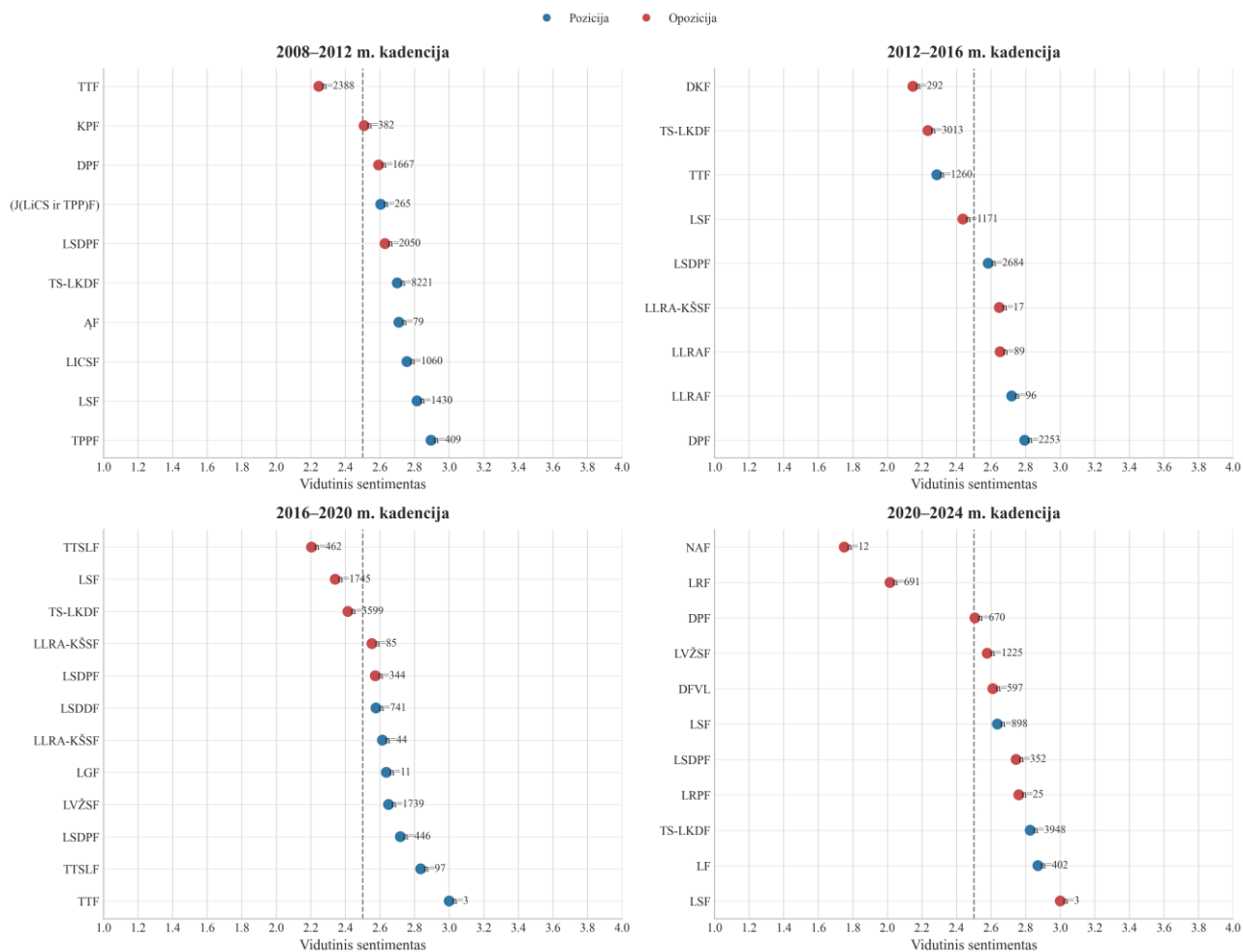
Paaiškinkite:

9. Kokių žingsnių ėmėtės siekdami sumažinti dirbtinio intelekto daromų klaidų ar neatsakingo naudojimo tikimybę?

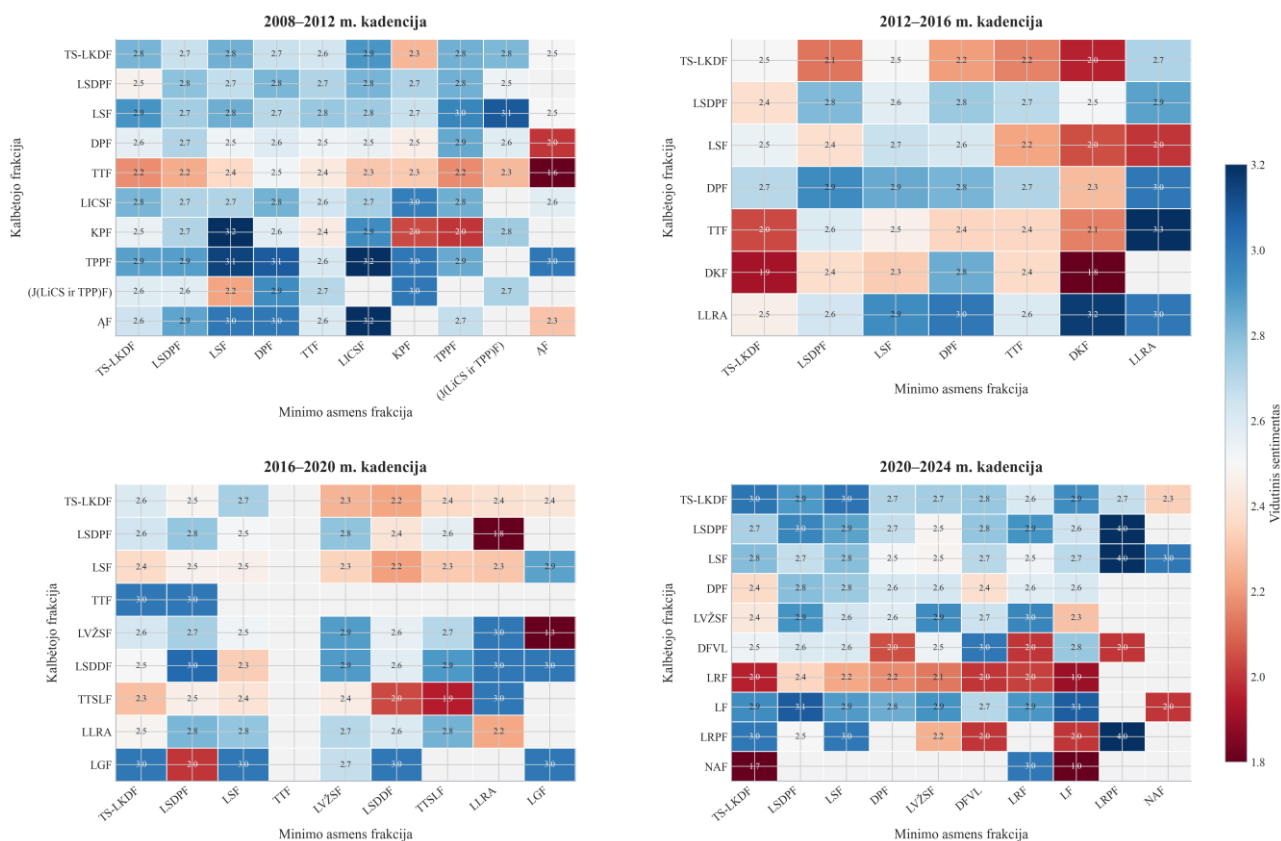
Paaiškinkite: Dirbtinio intelekto įrankiai buvo naudojami kritiškai ir tik kaip pagalbinė priemonė rengiant magistro darbą. Visa DI rasta ir/ar sugeneruota informacija buvo tikrinama ir peržiūrima originaliuose šaltiniuose.

PRIEDAI

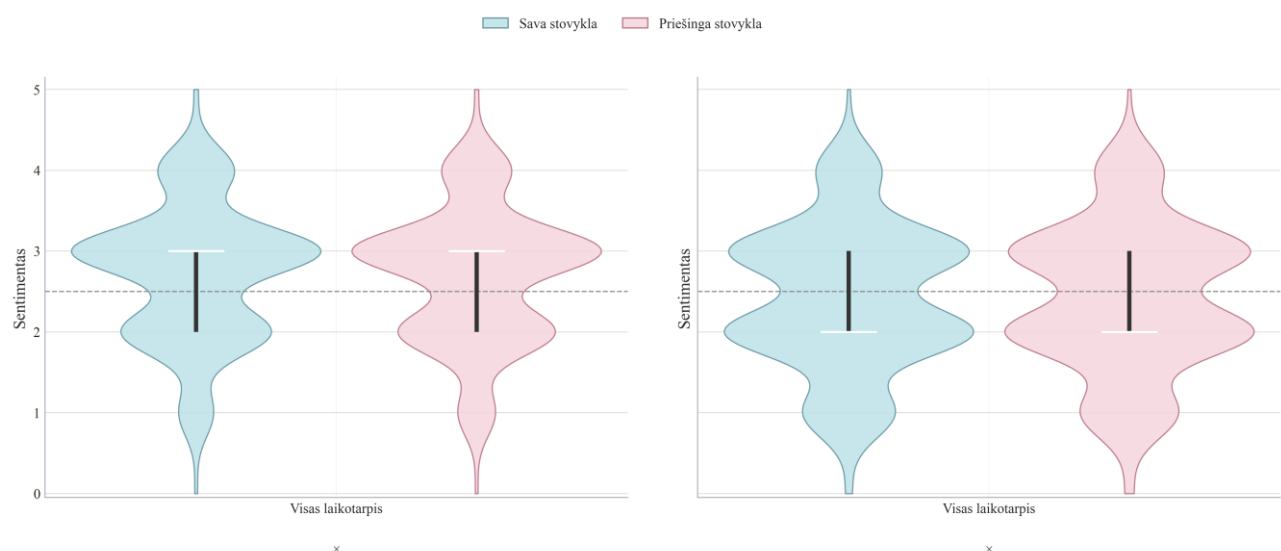
Priedas Nr. 1. Visų kalbančiųjų frakcijų vidutinis sentimentas pagal Seimo kadencijas

Priedas Nr. 2. Visų kalbančiųjų frakcijų ir minimo asmens frakcijos vidutinis sentimentas pagal Seimo kadencijas.

Priedas Nr. 3. Savos ir priešingos stovyklos sentimentų palyginimas pagal kadenciją ir poziciją opoziciją

Summary

Affective polarization in the transcripts of the Seimas of the Republic of Lithuania, 2008–2024: a sentiment analysis using natural language processing methods

This master's thesis analyses affective polarization in the speeches of members of the Seimas of the Republic of Lithuania between 2008 and 2024. In this study, affective polarization is understood as a difference in the tone used when speaking about members of one's own political group and members of the opposing political group.

The relevance of the topic is based on the fact that parliamentary speech is an important form of political communication. Parliamentary debates form part of the legislative process and also serve as a public space where politicians express their positions, criticize opponents, explain their decisions and communicate with voters. Negative speech in parliament is not necessarily problematic, because criticism and disagreement are normal parts of democratic politics. However, it becomes important to distinguish general parliamentary negativity from affective polarization. Affective polarization appears when negative speech is systematically directed at political opponents as members of an opposing group.

The aim of the thesis is to determine whether negative speech in the transcripts of the Lithuanian Seimas takes the form of affective polarization, or whether it can be better explained by other sources of parliamentary negativity. The study tests four main assumptions. First, it asks whether members of the Seimas speak more negatively about the opposite political groups than about their own group. Second, it examines whether opposition members speak more negatively than members of the governing majority. Third, it analyses whether more active members of the Seimas tend to use a more negative tone. Fourth, it examines whether negativity between individual MPs is reciprocal.

The research is based on a quantitative analysis of official transcripts of the Seimas from 2008 to 2024. In total, 1,764 transcripts were collected and prepared for computational analysis. The texts were processed in order to identify mentions of members of the Seimas. These mentions were then linked to the speaker's and the mentioned person's factional affiliation and to their position or opposition status at a specific time. To evaluate the tone of the mentions, a manually annotated training set of 15,000 mentions was created. Mentions were coded on a sentiment scale from 0 to 5, where lower values meant a more negative tone and higher values meant a more positive tone. Procedural mentions, such as formal references related to voting, speaking order or chairing the sitting, were separated from non-procedural mentions, because they do not express a real evaluative attitude toward the mentioned person. A two-stage automated classification model was then created.

The first stage separated procedural and non-procedural mentions, and the second stage assigned a sentiment score to non-procedural mentions.

The results showed that at the level of the whole 2008–2024 period, the main assumption of affective polarization was not confirmed. The results also showed that the difference between the governing majority and the opposition is an important factor in explaining parliamentary negativity. Opposition members spoke more negatively about other members of the Seimas than members of the governing majority in all analysed parliamentary terms. The analysis of parliamentary activity also showed that more active members of the Seimas tended to speak in a more negative tone. Finally, the study found a statistically significant reciprocal relationship in the tone used between pairs of MPs.

The main conclusion of the thesis is that negative speech in the Lithuanian Seimas between 2008 and 2024 should not be understood as affective polarization. Instead, it is better explained as a more complex form of parliamentary negativity shaped by several factors: the role of the opposition, individual speaking activity and reciprocal negativity between particular MPs. Thus, the study contributes to a better understanding of parliamentary discourse in Lithuania and shows the importance of distinguishing affective polarization from general political conflict and criticism.